

บทที่ 4

วัดและชาวไทใหญ่ในเชียงตุง

ในการศึกษาวัดและชาวไทใหญ่ในเชียงตุง ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่การศึกษาวัดในเมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ ได้แก่ *จองธรรมโมธิยะ หรือจองเมืองนาย จองเมืองดีเปียงใจ หรือจองเมืองเพียง จองศรีหน่อ และชุมชนไทใหญ่ จองกัมมัญฐานมหาโพธิ และชุมชนไทใหญ่ จองธาตุจอมศรี และจองจอมมน* ซึ่งจองหรือวัดในชุมชนไทใหญ่ในเมืองเชียงตุงมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ และความสัมพันธ์ทางเครือญาติร่วมกัน หากพิจารณาจากแนวความคิดเรื่อง ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2541) ได้มองว่า วัฒนธรรมของชาวบ้านเป็นอิสระจากวัฒนธรรมชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ความสัมพันธ์กับชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ ฐานที่สำคัญของชุมชนคือ ความมีคุณธรรม และจริยธรรม แต่ขณะเดียวกัน ก็ยอมรับข้อเสนอว่าชุมชนไม่ควรยึดติดกับวัฒนธรรมชุมชนเพียงอย่างเดียวหากจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจารีตวิถีปฏิบัติเดิมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความ ต้องการและความจำเป็นของยุคสมัย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541) และสุเทพ สุนทรเกตุ (2540) มองว่า ชุมชนแต่ละแห่งไม่อาจจะอยู่อย่างเอกเทศ แต่ต้องขยายเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ สัมพันธ์กับชุมชนรอบข้าง ที่จริงแล้วในอดีตชุมชนก็มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนกันอยู่ สังคมและวัฒนธรรมชุมชนไทใหญ่มีการปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้างกันตลอดเวลา ผ่านพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งมีวัดเป็นสื่อกลางแห่งการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมชาวไทใหญ่ ในพื้นที่การศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ทางสังคมและชุมชนไทใหญ่เกิดจากรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน จึงทำให้กลุ่มชาวไทใหญ่ที่อาศัยในเมืองเชียงตุงติดต่อสัมพันธ์กันผ่านวัดและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสำคัญ อันมีลำดับความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อดังนี้

4.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวไทใหญ่ บ้านเมืองนาย

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 -20 เริ่มมาเกิดความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์การเมืองในพม่าอยู่เนืองๆ อันเกิดจากสาเหตุความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ และอิทธิพลของการเผยแพร่ลัทธิอาณานิคมในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมจารีตพม่า และเมืองสำคัญๆที่อยู่ภายใต้การปกครองของพม่า หนึ่งในเมืองสำคัญของพม่าที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของจักรวรรดินิยมอังกฤษราวปี ค.ศ.1885-1895 ในแถบรัฐฉานคือ เมืองนาย เมืองหมอกใหม่ และเมืองปัน ไปจนถึงเมืองเชียงตุง การเปลี่ยนแปลงจากระบอบจารีตที่เคยมีกษัตริย์พม่าและเจ้าฟ้าปกครองเมืองไปเป็นการปกครองแบบอาณานิคมอังกฤษส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายผู้คนจากเมืองต่างๆในแถบรัฐฉานเข้าสู่ประเทศไทย และเมืองเชียงตุง อันก่อให้เกิดชุมชนไทใหญ่ที่อยู่อาศัยในเมืองเหล่านี้ การรวบรวมข้อมูลและการสืบค้นเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทยในพม่าอย่าง บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2503) ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของรัฐเมืองนายและเมืองที่เกี่ยวข้องเอาไว้ว่า

“...เมื่อครั้งพม่ายังไม่ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ เมืองนายเป็นเมืองใหญ่ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำคง เมื่อครั้งราชวงศ์อังวะเรืองอำนาจอยู่ในขณะนั้น ได้ตั้งสมุหเทศาภิบาล ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “โบสมุนินชา” มีหน้าที่ควบคุมดูแลรัฐต่างๆ ของหัวเมืองไตตอนใต้ บะมุนินตา มินมยัค โป่ อนุชาของพระเจ้าแผ่นดินพม่าเป็นผู้สำเร็จราชการประจำรัฐเมิงไต ในสมัยพระเจ้ามินดงได้เสด็จไปประทับยังเมืองนายเป็นครั้งคราวเท่านั้น ได้แต่งตั้งขุนนางพม่ามีตำแหน่งศลิตเกเดียกกยี ไปประจำเฉพาะรัฐใหญ่ต่างๆ รัฐละ 1 คน และมีอำนาจเหนือบรรดาเจ้าฟ้าอีกชั้นหนึ่ง พระราชโองการของกษัตริย์พม่าส่งตรงมายังเมืองนายก่อน แล้วจึงส่งต่อๆ ไปยังเมืองอื่นๆ ปรากฏว่าเจ้าฟ้าแสนหวีจึงต้องเดินทางมาเมืองนายก่อนจะไปกรุงอังวะ...” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2503: 333-334)

เมืองนาย ตามตำนานฝ่ายไทได้กล่าวว่ราชโอรสของพระเจ้าแสนน่านขุนเครื่อง เสด็จไปประทับที่นั่น ชาวเมืองไทจึงยกย่องนับถือเป็นเจ้านายของเขา เมืองนี้จึงได้ชื่อว่าเมืองนาย สมัยพม่าเจ้าฟ้าเมืองนายรับพระราชทานตำแหน่งยศเป็น กัปปะวาระถามมหาวังตะตุตามะยาว่า วังที่ประทับของเจ้าฟ้าสร้างเป็นหลังคาปิดทองหลังเป็นประสาธ 5 ชั้น ยอดปีกทำด้วยเหล็กปิดทองเหลืองอร่าม ท้องพระโรงที่เสด็จออกว่าการหรือเรียก “ลุม” นั้น กว้างและยาว 6 เมตร ลีเหล็กขมและมีเกลี้ยงยื่นยาวออกไปโดยรอบ เวลาเจ้าฟ้าเสด็จออกมาจะมีฉัตรทอง 4 คัน มีคนเชิญราชูประโศกติดตามด้วย บรรดาขุนนางอำมาตย์และพวกแยะ (ตำรวจ) ถือดาบถือหอกถือปืน ไม่ต่ำกว่า 80 คน (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2503: 334-335) ในสมัยพระเจ้ามินดงเป็นกษัตริย์ พระราชธิดาของเจ้าฟ้าเมืองนายเป็นชายาที่โปรดปรานจนพระราชทานยศ ตำแหน่งเจ้าฟ้าเมืองนายสูงกว่าบรรดาหัวเมืองไตทั้งปวง และยังมอบหัวเมืองรัฐต่างๆ ตอนใต้ให้อยู่ในความดูแลปกครอง เป็นการขยายอาณาเขตรัฐให้กว้างขวางออกไปเมืองที่ขึ้นกับเมืองนายสมัยขุนเครื่องคือ เมืองปาย เมืองจ๋ามกา เมืองน้ำตก เมืองคุณสู (เกาะสู) เมืองเดิน เมืองตำป๋าก เมืองวานเหย่น เมืองน้ำตก เมืองหนองหอน เมืองฮายโหลง เมืองโพงเมืองเป้ง เมืองลากสาก เมืองลือกจ็อก เมืองบ่อไซ้ เมืองน้ำไค้ เมืองหมอกใหม่ เมืองบั้น เมืองเชียงทองหรือเจงตอง เมืองตุง เมืองกั้ง เมืองโหลง เมืองตงแซ่ เจงเหลิน (เชียงเหลิน) เมืองมิด เมืองกูด เมืองก้อง เมืองยาง (โมยิน) หม่านหม้อ (บาโม) เมืองเหล่านี้เคยขึ้นอยู่กับอาณาจักรเมืองนาย (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2503: 335-336)

เมื่อนายเวลานี้มีเนื้อที่ 2,716,76 ตารางไมล์ เคยมีนามยศเมืองว่า กำโปจา ตั้งอยู่ระหว่างเส้นแวง 20 30 และ 21 เหนือ กับ 97 30 และ 98 45 ตะวันออก รัฐเมืองนายติดกับถ้ำซ้า เมืองหนองทางทิศเหนือติดกับรัฐเชียงตุงทางตะวันออก ส่วนทางตะวันตกติดกับเมืองป๋อน เมืองจิต ทิศใต้ติดกับรัฐเมืองหมอกใหม่กับเมืองบั้น เจ้าฟ้าปรากฏนามองค์แรกคือ เมื่อ พ.ศ.1766 เมืองนายขึ้นกับอาณาจักรขุนสามโหลงฟ้า และเข้าสู่เมืองออกของพม่าไม่น้อยกว่าปี พ.ศ.1099 เฉพาะเมืองนายมีทุ่งนาเมื่อ พ.ศ.2440 จำนวน 3,657 ไร่ ไร่ตามเนินเขา 2,619 ไร่ สวน 506 ไร่ รวมทั้งหมด 6,672 ไร่ พลเมือง 18,600 คน เป็นไต 5161 หลังคาเรือน ต้องสู้ 300 หลัง ยางเชกหรือยางดำ 500 หลัง ยางว่านคุณ 200

หลัง รวม 6161 หลังคาเรือน มีอาชีพปลูกข้าว ยาสูบ อ่อน หอม ส้มจุกหรือส้มเขียวหวานทำกระดาษสา ค้าขายติดต่อกับหัวเมืองใกล้เคียง ให้โคต่างพาต่างบรรทุกสินค้าไปขาย บางทีเอาข้าวสารไปขายเมืองตองแปง แล้วบรรทุกใบชาลงไปขายมันตะเล ขากลับเอากระบี่สินค้าสำเร็จรูปจากมันตะเลไปขายเมืองแถบเมืองทางตะวันตกและทางตะวันออกหนองอ่างเล (ทะเลสาบอินเล) เมืองป๋น เมืองหมอกใหม่ เชียงตุง บางครั้งติดต่อกับเมืองเชียงใหม่ เชียงรายและตองอู เวลาผ่านเมืองล่าช้า ปางโหลง ก็นำเอาสินค้าหลักมีคพร้าขวานดาบเครื่องใช้บรรทุกหลังโคต่างพาไปด้วย (บุญช่วยศรีสวัศดี, 2503: 336-338)

เมืองนาย ห่างจากหลอยแหลม (คอยแหลม) ทางแยกไปแสนหวีสี่ปี 46 ไมล์ ก่อนถึงมีประตูเมืองทาสีขาว ภายในเมืองมีวัดเจดีย์สลักรูปอย่างงดงามบ้านเรือนค้ำคั่งตัวเวียงล้อมรอบไปด้วยภูเขา มีลักษณะคล้ายกันกระทะ ลำธารไหลจากเขาลงมายังทุ่งนาและหมู่บ้าน ทางทิศตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือเป็นทิวเขาหนาแน่น มีป่าไม้สักแถบริมแม่น้ำเต็งและแม่น้ำคง รัฐเมืองนายเวลานี้ประกอบไปด้วยเมืองใหญ่ คือ เมืองเชียงตอง (ไต่เรียก เจงตอง หรือเชียงทอง) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดลำแม่น้ำเต็ง กับเมืองเชียงคำ ติดกับแม่น้ำป้าง (แม่น้ำป้างบรรจบแม่น้ำคง) เพียงเล็กน้อย คำว่า เจงตองหรือเชียงทอง นามเชียงทอง มาจากพระพุทธรูปปิดทองหน้าผาเมืองนี้ เรียกอิงตัว ภายหลังเรียกเป็นชื่อ เมืองเจงตอง คำว่า “เจง” ตรงกับ “เชียง” ในเชียงตุง

เมืองเชียงตอง ขึ้นกับเมืองนาย ทิศเหนือติดเขตเมืองเชียงคำ ทิศตะวันออกจดแม่น้ำคง (สาละวิน) กับเขตเชียงตุง ทิศใต้ติดเขตเมืองป๋น เมืองกลางเคอ (รัฐหมอกใหม่) ตะวันตกจดเขตเมืองนาย พลเมืองประมาณ 5,000 คน ส่วนมากเป็นคนไต ชาวเขาบ้าง มีตำบลใหญ่อยู่ 8 ตำบล 216 หมู่บ้าน 1,512 หลังคาเรือน มีอาชีพปลูกข้าว ทำไร่ส้มจุก (คล้ายส้มเขียวหวานแต่มีจุก เปลือกในไม่ติดผิวส้ม) ยาสูบ อ้อย ถั่ว และงา ฯลฯ ทำกระดาษสา ทำป่าไม้ มีป่าสักอยู่แถบริมแม่น้ำคง ไม้ไผ่ ไม้สนเป็นบางแห่ง มีน้ำพุร้อน 3 แห่ง ตำบลใหญ่หรือ เรียกเมือง คือขุนเม็ง น้ำลินหนองคำอ่อน น้ำอ่อน ป่าสน้ำตอง ดูนสูง ขุนโหลงตัวปิ่น เชียงมีแม่น้ำเต็งไหลผ่านไม่มีถนนรถยนต์ไปสู่เมืองนี้ ภูมิประเทศรอบๆ เป็นภูเขาเจงคำ หรือ เชียงคำ อยู่ในรัฐเมืองนาย ทางทิศเหนือติดรัฐเมืองหนองตะวันออกเฉียงเหนือติดเขตเมืองเชียงตอง (เจงตอง) มีแม่น้ำป้างไหลผ่าน พ.ศ.2434 มี 850 หลังคาเรือน พลเมือง 3,267 คน ปัจจุบันประมาณ 20,000 คน ปลูกข้าวตามที่ราบสองข้างน้ำป้าง ปลูกมะพร้าว มาก ส้มจุก คาสตาร์ดแอปเปิ้ล อ้อย ถั่ว งา ยาสูบ ทำป่าไม้ ชัน น้ำมันยาง ไม้สักอยู่แถบแม่น้ำคง สมัยก่อนถนนหนทางยังไม่ได้ตัดมาถึงเขตรัฐเม็งไต มีพวกพ่อค้าโคต่างพาซื้อกระดาษ และสินค้าพื้นเมืองนำไปขายถึงเมืองมันตะเล มีกองคาราวานพ่อค้าจีนฮ่อค้าขายไปมาตามหัวเมืองไตเสมอ โดยมีม้าต่างพาต่างจำนวน 30- 50 ตัว บางพวกมีรวม 100 ตัว จีนฮ่อบางคนตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตเมืองประมาณ 35 ปีมาแล้ว ยังนำสินค้ามาขายถึงอำเภอแม่จันจังหวัดเชียงรายประเทศไทย พวกจีนฮ่อเหล่านี้ถูกเรียกว่า สุขสุข หรือปันเต (panthe) เชียงคำมี

ตลาดนัดทุก 5 วันที่น้ำตก กาดเวง (ในเวียงเชียงคำ) นาคัก ว่านกาตป้อย ชายขาว (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2503: 338-341)

เมืองนายสมัยก่อนอาณาจักรอังกฤษ

ประวัติเมืองนาย เมืองหมอกใหม่ เมืองปันท และหัวเมืองใกล้เคียงในสมัยก่อนที่จะขึ้นแก่ อังกฤษนั้น หลวงประจักษ์จกรจักร (ภายหลังเป็นพระยาประจักษ์จกรจักร) ได้บันทึกไว้ ซึ่งยังไม่ได้ พิมพ์แพร่หลายดังนี้ เดิมเมื่อพม่ายังไม่เสียแก่อังกฤษนั้น เมืองไทยใหญ่ประเทศราชของพม่าแตก เป็นสองพวกสองหมู่คือ เมืองนาย เมืองหมอกใหม่ เมืองจิต เมืองปอน เมืองหนองหอน เมือง น้ำตก เมืองว่านหย่น เมืองสะท่ง เมืองหนอง เมืองเชียงคำ 10 เมืองนี้กับภูต่อพม่า ซึ่งพากันหนีมา อาศัยเมืองเชียงตุง เมื่อจุลศักราช 1244 นั้นหมู่หนึ่ง เมืองซึ่งไม่ได้คิดกับภูต่อพม่า คือ เมืองปันท เมืองเชียงทอง เมืองของซวย (ย่องฮ่วย) เมืองไล่ค่า 4 เมืองนี้ตั้งตัวเป็นกลางไม่เข้าร่วมคิดด้วยเมื่อ ขณะอังกฤษได้เมืองมณฑลเย้ มหานครของพม่า มีเชื้อพระวงศ์ของเจ้าพม่าคนหนึ่ง ชื่อ ซวยลัน บัน เป็นบุตรเขยของอึ้งแชะเมงอุปราชตนล่องแล้ว หนีจากมณฑลเย้ไปหาฟ้าซวยจี้เมืองนาย ณ เมืองเชียงตุงฟ้าเมืองนายจึงได้คิดอ่านชักชวนเจ้าฟ้าไทยใหญ่เมืองทั้งปวงมาสโมสริคจะกู้เมือง พม่าให้แก่ซวยลันบันก็ยกไปตีเมืองนาย เมืองไล่ค่า เมืองหนองได้

ฝ่ายเจ้าฟ้าหมอกใหม่เข้าตีเมืองปันทแตก (คราวพระยามนตรีสุริยวงศ์ยกกองทัพไปตีเมือง เชียงดาว) เจ้าฟ้าเมืองปันทหนีไปเมืองเชียงทอง กองทัพเมืองนายยกมาตีเมืองเชียงทอง ฟ้าเมืองปันท กับฟ้าเชียงทอง หนีข้ามแม่น้ำแม่คง มาพัก ห้วย ป่าลา แขวงเมืองกลาง 10 คั้น รวบรวมกำลังได้ 200 คน พากันยกข้ามแม่น้ำคงไปตั้งทัพอยู่ตำบลปางก้อ ฟ้าเมืองนายยกกำลังมารบกันที่ปางก้อ กองทัพ ฟ้าเมืองปันทฟ้าเชียงทองแตกพ่ายกระจัดกระจายกัน ฟ้าเชียงทองข้ามน้ำ คงกลับมาห้วยป่าลา แต่ฟ้า เมืองปันทลงไปทางเมืองจอด ฟ้าเมืองปันทรวบรวมกำลังได้ประมาณ 100 เศษ จึงหนีหนังสือไปถึงเจ้า ฟ้าเชียงทอง ณ ห้วยป่าลา ให้ฟ้าเชียงทองข้ามทำปางเข้าบ้านวัวลายตองตาย ตัวเจ้าฟ้าเมืองปันทจะ ข้ามทำผาแดงเข้าทางน้ำทองไปบรรจบกันที่บ้านป่าคว เจ้าฟ้าเชียงทองก็ยกไปตามหนังสือ ครั้งนั้น ก็เข้าตีเมืองปันทได้ เจ้าฟ้าหมอกใหม่ถูกปืนตายในที่รบเจ้าฟ้าเมืองปันทกับเจ้าฟ้าเชียงทองพักอยู่ใน เมืองปันทได้ 10 วัน ไพร่พลหายเหน็ดเหนื่อยแล้ว ก็ยกกองทัพออกจากเมืองปันทไปทางเซว่าถึง บ้านกลางเดคอ แขวงเมืองหมอกใหม่ เจ้าฟ้าเมืองปันทจะขอตีเมืองหมอกใหม่ก่อน เจ้าฟ้าเชียงทอง ขอให้ตีเมืองนายก่อนทั้งสองต่างแก่งแย่งไม่ตกลงกัน เจ้าฟ้าเมืองปันทจัดใจก็ยกพรรคพวกกรีพล กลับคืนไปเมืองปันท ยังแต่เจ้าฟ้าเชียงทองพวกเดียวยกไปถึงบ้านกาแก่ง แขวงเมืองนายๆ ยก กองทัพ มาสกัดตี ฟ้าเชียงทองแตกพ่ายหนีข้ามแม่น้ำเพียงไปทางบัวหลวงแขวงเมืองเชียงทอง รวบรวมกำลังได้ 300 คน ยกกลับไปตั้งทัพอยู่เมืองคอยขอจะเข้าตีเมืองนาย ฟ้าเมืองนายรู้ก็ ยกกองทัพมาต่อรบที่ตำบลคอยขอ ฟ้าเชียงทองแพ้นี้ไป พักอยู่ปางหลวงเมืองไล่ค่า ขอกำลังเมือง ม่านจามถมงคอกซ้างได้คนกำลัง 500 ยกมาตีเมืองปอน

ในขณะนั้น เมืองนาย เมืองป้อน เมืองหนองหมอน เมืองจิต เห็นการจะทำไปไม่ตลอด ก็พากันอ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์ต่ออังกฤษแลส่งตัวชาวสินบั้นให้อังกฤษ กองทัพอังกฤษจึงยกมาป้องกันป้อน ตะเหวี่กงาลูหรือขุนทากฟ้าเชียงทองรู้ว่าอังกฤษมาช่วย ก็ยกทัพหนีไปเมืองไถ่คำ อยู่มาในปีจุลศักราช 1249 พ.ศ.2430 เจ้าฟ้าเมืองของช่วยไปสวามิภักดิ์ต่อข้าหลวงอังกฤษที่เมืองสอก ฟ้าของช่วยชวนฟ้าเชียงทองไปด้วย เจ้าฟ้าเชียงทอง ว่าข้าหลวงอังกฤษว่าจะยอมสวามิภักดิ์แต่ขอเป็นเจ้าเมืองนาย ข้าหลวงเมืองสอกตอบว่าเราตั้งท่านไม่ได้ ให้ท่านไปขอต่อมหาเมงจีที่มณฑลเถิงเถิด ตะเหวี่กงาลูว่าฟ้าเมืองนายไปรบบ้านซึ่งเมืองเก็บรับสิ่งทรัพย์สินเสียหมดสิ้นแล้วหาทุนทรัพย์จะเป็นสะเบียงไปถึงมณฑลเถิงได้ แล้วก็ลาข้าหลวงเมืองสอกไปอาศัยอยู่เมืองกิ่งได้ 3 เดือน ออกจากเมืองกิ่งมาอยู่เมืองเชียงทองให้คิดโหม่นสน้อยใจเจ้าฟ้าเมืองบั้นที่ไม่ช่วยตีเมืองนาย ถึงที่ฐานะของเมืองบั้น ซึ่งเจ้าฟ้าเมืองมอกใหม่มาแย่งชิงบ้านเมืองเมืองบั้น เจ้าฟ้าเชียงทองอุตสาห์ไปช่วยรบพุ่งพยายามเอาเมืองเมืองบั้นคืนให้ จนได้เข้ามามอกใหม่ด้วย ถึงที่เมืองนายเป็นศัตรูของเจ้าฟ้าเชียงทอง เมืองบั้นหาเจียร้อนด้วยไม่ ด้วยความเจ็บใจดังนี้ เจ้าฟ้าเชียงทองจึงได้ยกกองทัพไปเมืองบั้น หมายจะจับเจ้าฟ้าเมืองบั้นรู้ตัวก็หลบหนีเสียจากเมือง ฟ้าเมืองเชียงทองอยู่ในเมืองบั้นได้เพียงสองวัน ทราบว่ากองทัพอังกฤษจะมาจับตัว ก็ยกหนีข้ามน้ำคองมาอยู่ห้วยป่าเลา แขวงเมืองกาง เจ้าฟ้าเมืองนายยกกำลังมารบที่ ป่าเลา เจ้าฟ้าเชียงทองแตกหนีมาเมืองค่วน พานบุตรภรรยาไปเข้าหาพระมหาพิทธิวงศาเจ้าเมืองฝาง ขอยอมสวามิภักดิ์เป็นข้าเมืองนครเชียงใหม่ พอเจ้าสุริวงศา หลวงรามรักษา หลวงสรสิทธิ์ นายแย้มมหาเดเล็ก กับมิสเตอร์อาเซอร์ แอคติงกงสุลอังกฤษยกกำลังอาวุธเป็นอันมากขึ้นไป ฟ้าเชียงทองรู้ว่าไทยจะจับตัวส่งอังกฤษ ก็พาสมัครพรรคพวก 90 คน หนีข้ามน้ำสาละวินกลับไปทางเมืองนายเวลานั้นเมืองนายไม่ทันรู้ตัวฟ้าเชียงทองลอบเข้าชิงเอาเมืองนายได้ฟ้าเมืองนายหนีไปเมืองจิตเมืองป้อน แจ้งความต่ออังกฤษให้ทหารม้าลงมาล้อมจับตะเหวี่กงาลูได้ตะเหวี่กงาลูสู้รบ ขอมให้จับโดยดีทหารอังกฤษคุมตัวไปประหารชีวิตเสียที่เมืองป้อนค่วนพวกฟ่องไปพล่พลฟ้าเชียงทองก็แตกกระจัดกระจายไป อยู่ที่เมืองเชียงคอง เมืองกุเมืองสาต และเมืองค่วน (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2503: 341-345)

ภาพที่ 2 วัดจองเมืองนาย หรือจองธรรมโมธิยะ ชุมชนไทใหญ่ในเมืองเชียงตุง

ภาพที่ 3 จอง หรือ วิหาร ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

ภาพที่ 4 การเรียนและการสอนของพระสงฆ์ไทใหญ่ในสำนักเรียนวัดจอมเมืองนาย หรือจองธรรมโมเจติยะ

ในเมืองเชียงตุงชุมชนไทใหญ่ที่อพยพมาจากเมืองนายได้ตั้งชุมชนรอบวัด “จองเมืองนาย” มีประมาณ 4 หมู่บ้านที่เป็นคณะศรัทธาของวัดนี้ ชุมชนบ้านเมืองนายมีวัดจอมเมืองนาย หรือปัจจุบันเรียกวัดนี้ว่า จองธรรมโมเจติยะ เป็นศูนย์กลางของชุมชนไทใหญ่ในเมืองเชียงตุง วัดแห่งนี้ เป็นศูนย์กลางของการศึกษาเล่าเรียนของพระสงฆ์และสามเณรไทใหญ่ในเมืองเชียงตุง มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 โดยทางวัดจัดให้เรียนภาษาไทใหญ่ ภาษาพม่า และภาษาไทย ภาษาไทใหญ่และภาษาพม่า จะเป็นภาษาหลักที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนและเพิ่มภาษาไทยเข้าไปประกอบการเรียนการสอน เพื่อใช้ในการสื่อสารและดำรงชีวิตในสังคมเชียงตุงและในการติดต่อกับชาวไทย การเรียนการสอน จะเน้นทางด้านภาษาไทใหญ่และพม่าเพื่อศึกษา ภาษาบาลี และพระไตรปิฎก วัดไทใหญ่ในเมือง เชียงตุงจะศึกษาไตรปิฎกผ่านตำราบาลี ภาษาพม่า ซึ่งมีสำนักเรียนและสอบภาษาบาลีตั้งอยู่ที่ จอง ธรรมโมเจติยะ

4.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเวียงหมอกจำ่ม

บ้านใหม่หมอกจำ่มเป็นชุมชนที่อพยพมาจากเมืองหมอกจำ่ม เดิมเป็นเมืองเก่า ได้ชื่อว่าเมืองหมอกจำ่ม ซึ่งแปลว่าเวียงดอกจำปา หรือจำปี ในสมัยพระเจ้าพรหม ปราบกว่ามีชาวกบฏหักพัง และลักษณะของคูเมืองเก่า เมื่อปี พ.ศ.2330 พม่าได้ยกกองทัพมาปราบปรามหัวเมืองไทยลื้อ ไทจีน และล้านนา โดยมีชื่อของนรธาคุมพลมีจำนวน 5,000 คนลงมาตีเมืองฝาง ซึ่งอยู่ตอนเหนือเมืองเชียงใหม่ ดังนั้นในคราวเดียวกันเวียงหมอกจำ่มก็ได้ถูกโจมตีจนสิ้นสภาพเดิมไป ต่อมาพม่าได้ยกพลเข้าตีเมืองป่าซาง และนครลำปาง ได้เข้าตีหลายครั้งแต่ตีเมืองไม่แตกจึงตั้งค่ายล้อมไว้ ครั้งนั้นความได้ทราบถึงสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงโปรดให้กรมพระราชวังบวรฯ ยกกองทัพหลวง มีจำนวนพล 60,000 ขึ้นไปช่วยเมืองนครลำปาง และเมืองป่าซาง ฝ่ายพระเจ้ากาวิละเห็นกองทัพหลวงยกมาช่วยก็ยกออกตีพม่าจนได้ชัยชนะ ต่อมาอาณาเขตในล้านนาที่อยู่ในการปกครองของไทยทั้งหมดและอยู่กันเป็นสุขด้วยดีตลอดมาเวียง (เก่า) หมอกจำ่ม หลังจากสิ้นการสู้รบแล้ว ต่อมาก็มีพ่อค้าวัวต่างได้เดินทางมาพำนักอาศัยกันอยู่เนือง ๆ เพราะตัวเวียงหมอกจำ่มตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำกกที่ไหลขึ้นไปทางเชียงราย น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ และเป็นศูนย์กลางที่จะเดินทางไปยังจุดต่าง ๆ ได้หลายทาง เช่นเดินทางตามลำเนาไปทะลุเชียงราย แม่สาย เชียงตุง ได้เดินทางไปเมืองฝาง เชียงดาว และเชียงใหม่ ได้เดินทางไปเมืองยอน เมืองสาต เมืองก๊ก เมืองลุง ได้ตั้งนั้นจึงเกิดเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ขึ้นมีประมาณ 20 หลังคาเรือน ให้ชื่อว่า “บ้านโป่งป้อม” ผู้คนที่อาศัยอยู่ทั้งหมดเป็นไทใหญ่ (ปราณี ศิริธร, 2528: 248)

สาเหตุของอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ในเขตล้านนาเข้าสู่ดินแดนประเทศอื่นๆ และเชียงตุงเนื่องจากในปี 1958 (พ.ศ. 2501) เกิดกองกำลัง หนุมศึกหาญของราษฎรในรัฐฉาน นำโดยเจ้าน้อย ซอฮันตี้ ตั้งกองกำลังอำนาจในเมืองทางเขตเมืองต๋วน ทำการต่อต้านกองทหารรัฐบาลสหภาพพม่าและต่อมาได้มีกองกำลังของฉาน ตั้งขึ้นอีกหลายกลุ่ม ทำให้พื้นที่การสู้รบแผ่ขยายไปทั่วรัฐฉาน รัฐบาลกลางแห่งสหภาพพม่าได้ทำการปราบปรามรุนแรง และมอบอำนาจให้กองทหารในการปกครองดูแลและการตัดสินใจคดีความตามแต่จะเห็นสมควร กองทหารยังได้รับมอบอำนาจให้เข้าผู้ที่ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องสงสัยว่าให้ความช่วยเหลือ หรือผู้ที่ฝึกฝนที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลด้วย จากนั้นในปี 1959 (พ.ศ. 2502) เกิดกบฏกลุ่มชาติพันธุ์ฉาน ละฉิ่น และกะเหรี่ยง กระจายไปทั่วประเทศ และในปี 1962 (พ.ศ. 2505) นายพล เน วิน ทำการปฏิวัติรัฐประหารยุบรัฐสภา ยกเลิกรัฐธรรมนูญปกครองประเทศฉบับสหภาพพม่า ปกครองประเทศโดยกองทัพคณะปฏิวัติ ประกาศนโยบายเศรษฐกิจตามระบบสังคมนิยมพม่า ยึดทรัพย์สินบริษัทการค้าของเอกชนและของต่างประเทศห้ามการค้าข้าวของเอกชน ประกาศยกเลิกค่าขนบัตร์ฉบับละ 100 และ 50 จี๊ด และใช้กำลังปราบปรามการจลาจล การประท้วงต่อต้านและการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลด้วยวิธีรุนแรง จับกุมนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองการปกครอง ห้ามการตีพิมพ์หรือการกล่าวถ้อยคำร้ายคัดค้านรัฐบาล ถือว่าเป็นกลุ่มต่อต้านรัฐ เขตปกครองที่ห่างไกลให้อยู่ในความควบคุมดูแลของกองทหาร มี

อำนาจสิทธิขาดในการจัดการชีวิตและทรัพย์สินของผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล หรือผู้ต้องสงสัยว่าจะให้การช่วยเหลือผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล ให้อพยพผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างไกล อันจะเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายตรงข้ามเข้ามาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ที่กองกำลังทหารกำหนดให้ ให้เกณฑ์แรงงานชาวบ้านมาช่วยในกิจการของกองทหารได้การปกครองแบบรัฐบาลทหารพม่าในช่วงปี ค.ศ. 1962 (พ.ศ. 2505) ภาษาไทใหญ่ไม่ได้รับอนุญาตให้สอนในโรงเรียนอีกทั้งรัฐบาลทหารพม่าเองก็ไม่ได้มีนโยบายสนับสนุนให้ให้ภาษาของชนกลุ่มน้อย โดยให้มีการใช้ภาษาพม่าและภาษาอังกฤษเป็นหลักในการติดต่อทางราชการหรือการทำการค้า รวมทั้งการศึกษาในโรงเรียนก็จะมีการใช้ภาษาพม่าและภาษาอังกฤษเช่นกัน ชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเมืองและได้รับการศึกษาในโรงเรียนจึงมีการใช้ภาษาพม่า ภาษาอังกฤษและภาษาไทใหญ่ แต่สำหรับชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชนบทนั้นภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นภาษาไทใหญ่และเป็นภาษาหลักที่ใช้ในการสื่อสาร ปี ค.ศ. 1968 (พ.ศ. 2511) เป็นต้นมา กองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์แห่งพม่า (The Communist Party of Burma) ได้แผ่อิทธิพลควบคุมเมืองชายแดน ฉาน-จิ้น บางส่วนของเมืองน้ำคำ แสนหวิ โกก้างเขตเชียงตุงเหนือและเชียงตุง ตะวันออกบางส่วน กองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์ดำเนินการค้าและตั้งโรงงานผลิตเฮโรอีน ราษฎรถูกเกณฑ์เป็นแรงงานในไร่ฝิ่น และเป็นกองกำลังแรงงานขนถ่ายฝิ่นและเฮโรอีน นอกเหนือจากการเป็นกำลังทหาร และเป็นแรงงานสนับสนุนกองทัพของทุกฝ่าย รัฐบาลปฏิวัติของนายพล เน วิน ทหารปราบปรามอย่างเด็ดขาดรุนแรง รัฐบาลกลายเป็นสนามรบระหว่างกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์ กับกองทัพรัฐบาลพม่า รวมทั้งการรบกับกองทัพ 93 ของนายพล Li Mi และการรบกับกองทัพผู้ชาติรัฐฉาน (นงนุช จันทราภัยและเรณู วิชาศิลป์ , 2541: 294-296)

ในเดือนมีนาคม 1996 (พ.ศ.2539) รัฐบาลทหารพม่า (SLORC) ได้มีการประกาศใช้นโยบายบังคับย้ายถิ่นฐาน (Relocation Program) โดยทำการบังคับหมู่บ้านต่างๆ มากกว่า 1,400 หมู่บ้าน ในเขต 8 เมืองคือ ลางเคอ เมิงนาย น้ำจ้าง ลายคำ เมิงกึ่ง กุ๋นฮิง เกซี และเมิงลู้ ให้ย้ายออกจากพื้นที่ในตอนกลางของรัฐฉาน (ปานแพร เซวน์ประยูร, 2550: 59) เหตุการณ์การเมืองทำให้ชาวไทใหญ่แยกตัวออกไปหลายแห่งด้วยกัน เมืองนาย หมอกใหม่ เมืองปิ่น และอื่นๆ ที่เคยอยู่บริเวณชายแดนไทยพม่า บางส่วนอพยพไปยังประเทศไทย บางส่วนได้โยกย้ายมายังเมืองเชียงตุง แต่เป็นที่สังเกตทั้งสองแห่งไม่ว่าจะเป็นประเทศไทยหรือในเชียงตุง ภายหลังจากสงครามการเมืองสงบลงต่างก็เป็นดินแดนที่ทำให้ชาวไทใหญ่สามารถตั้งที่อยู่อาศัย ดำรงสังคมวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างเรียบง่าย โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางของสังคม

ภาพที่ 5 จอมเมืองดีเปียงใจ หรือจอมเมืองเพียง วัดในชุมชนไทใหญ่ในเมืองเชียงตุง

ภาพที่ 6 จอมเมืองดีเปียงใจ หรือจอมเมืองเพียง

4.3 ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่

ในรอบ 12 เดือนชาวไทใหญ่ มีการปฏิบัติพิธีกรรมและพุทธศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชนที่เลื่อมใสศรัทธาต่อบวรพุทธศาสนาเป็นอย่างสูง ดังคำสุภาษิตที่ว่า “อย่ากินอย่างม่วน อย่าदानอย่างใด” หมายความว่า อย่าเอาอย่างพม่าที่กินอาหารจนเหลือเพื่อและอย่าถวายเป็นจำนวนมากอย่างชาว ประเพณี 12 เดือน เหมือนกันชาวไทกลุ่มอื่น ซึ่งเรียกว่า “หย่าสี่สิบสองเหลิน” มุ่งเน้นด้านการทำบุญเป็นหลัก เพราะสังคมชาวไทยใหญ่ นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด “หย่าสี่สิบสองเหลิน” หรือกำหนดการประเพณีประจำปี หรือ ประเพณี 12 เดือน ซึ่งเดือนแรกของเดือนจะเรียกว่า “เหลินเจียง” คือเดือน ธันวาคม ชาวไทใหญ่การนับเดือนของชาวไทยใหญ่เป็นดังนี้

เดือน	ชาวไทยใหญ่เรียก	ตามปฏิทินสากล	วัฒนธรรมประเพณี
1	เหลินเจียง	ธันวาคม	การถวายเป็นข้าวใหม่
2	เหลินกำ	มกราคม	เดือนกำ จะไม่ทำการมงคลใดๆ
3	เหลินสาม	กุมภาพันธ์	दानก๋องโหล दानข้าวหย่ากู่
4	เหลินสี่	มีนาคม	ปอยต่างลอง ต่างหอมต่อโหลง
5	เหลินห้า	เมษายน	กันตอ เลี้ยงผีเจ้าเมือง
6	เหลินหก	พฤษภาคม	ปอยจำดี ปอยบอกไฟ
7	เหลินเจ็ด	มิถุนายน	ลอกเมือง แป้งฝ้าย
8	เหลินแปด	กรกฎาคม	เข้าพรรษา ปอยจำกะ
9	เหลินเก้า	สิงหาคม	ปอยจำก้อก
10	เหลินสิบ	กันยายน	ต่างหอมต่อโหลง
11	เหลินสิบเอ็ด	ตุลาคม	การแฮนหอมโก่จา จองพารา หลู่เตนแหง
12	เหลินสิบสอง	พฤศจิกายน	ปอยต่างกานกถึง ปอยหมั่ง กะป่า

(สุทัศน์ กันทะมา, 2542: 64)

ในแต่ละเดือน ชาวไทใหญ่จะประกอบพิธีกรรมตามประเพณี ดังมีรายละเอียดดังนี้

ประเพณี เหลินเจียง (ธันวาคม) นับเป็นเดือนที่ 1 ของชาวไทใหญ่ นับเป็นช่วงที่ข้าวในนาสุกเต็มที่และมีการเก็บเกี่ยว หรือที่เรียกว่า “ข้าวใหม่ออก” ชาวไทใหญ่จะมีการ ดำข้าว ปุก โดยการนำข้าวเหนียวที่ออกรใหม่มาหนึ่งนำมาตำให้ละเอียด นำเอางาตำมาคลุกกับข้าวที่ตำ นำมาจิ้มกับน้ำอ้อย โดยจะนำข้าวใหม่นี้ไปถวายพระ

ประเพณี เกลินกำ (มกราคม) ถือเป็นเดือนที่ 2 ตามปฏิทินของชาวไทยใหญ่ ในเดือนนี้ถือเป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ในปริวาสกรรมและมานัต หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เข้ากำ” ชาวไทยใหญ่จึงถือเดือนนี้เป็นเดือนกำ จะไม่ทำการมงคลใด ๆ ในเดือนนี้ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งงานหรือขึ้นบ้านใหม่ โดยตลอดเดือนจะมีการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดต่างๆ มาร่วมอยู่กรรมในป่าช้า ซึ่งภาษาไทยใหญ่เรียกว่า “เข้ากำป่าवास” เนื่องจากแต่ละหมู่บ้านจะทำพิธีไม่พร้อมกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการวัด และชาวบ้าน โดยมีการช่วยเหลืองานกัน เพื่อเตรียมที่สำหรับเป็นที่พักสำหรับพระสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า “ตูปปางวาส” ที่ทำจากฟางหรือกระดวย โดยการนำไม้ไผ่ที่จักสานมาขัดและเป็นห้องสี่เหลี่ยมคล้ายกุฏิ เพื่อเป็นห้องวิปัสสนากรรมฐาน โดยชาวไทยใหญ่จึงเชื่อถือไปในทางที่ว่าเดือนนี้เป็นการทำบุญในป่าช้า และห้ามมิให้มีการทำงานมงคลในหมู่บ้านในการเข้าป่าวาสของชาวไทยใหญ่ในเมืองเชียงตุงนั้นเป็นพิธีการของพระสงฆ์เป็นผู้นำ การจัดพิธีการทำบุญเข้าป่าวาสที่ป่าช้าเป็นเวลา 3 - 7 วัน บางแห่งก็จัดแปลงเป็นการเข้าป่าวาสที่วัด การเข้าป่าวาสจะเหมือนการเข้ากรรมของชาวล้านนา เพื่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานธุดงค์และทำ บุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ประเพณี เกลินสาม (กุมภาพันธ์) เป็นเดือนที่มีอากาศหนาวเย็น ในวันมาฆบูชาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เกลินสาม ชาวไทยใหญ่จะจัดงานประเพณี “ก้องโหล” (โหล แปลว่าพิน) โดยชาวไทยใหญ่แต่ละครัวเรือนจะหาไม้พินหลังละท่อนสองท่อนมารวมกันที่วัด จัดซื้อโดยลักขมา (ช่างไม้) แต่งให้เป็นรูปทรงเจดีย์ ประดับประดาให้สวยงามโดยใช้กระดวยสี และโคมกระดวย สำหรับยอดเจดีย์ทำด้วย ไม้แปก (ไม้สนที่มีน้ำยางติดไฟได้ง่าย หรือทางล้านนาเรียกว่า ไม้เกี้ยว) ตกกลางคือหลังจากทำพิธีถวายของโหลแด่พระสงฆ์เสร็จแล้ว ก็จะจุดไฟเป็นพุทธบูชาเป็นที่ครึกครื้นตื่นตาอุสขยาม

นอกจากประเพณีก้องโหลแล้ว ยังมีอีกประเพณีหนึ่งซึ่งจัดขึ้นในเดือนสามนี้ คือ “ประเพณีตานข้าวหย่ากู่” ซึ่งนิยมทำกันระหว่างขึ้น 1 ค่ำ เกลินสาม จนถึงขึ้น 15 ค่ำ ของเดือนเดียวกันทำทั้งหมู่บ้าน หรือแยกเป็นกลุ่มเครือญาติ หรืออาจทำเพียงครอบครัวเดียวก็ได้ แล้วแต่ผู้อาสาเป็นเจ้าภาพ การทำก็จะนำส่วนประกอบต่างๆ ที่ใช้ในการทำข้าวหย่ากู่ มี ข้าวเหนียวหนึ่งกะทิ น้ำอ้อย งาคั่ว มะพร้าวขูด ถั่วลิสงต้ม แล้วทุกคนก็มาช่วยกันกวนจนเสร็จ ตัดแบ่งไว้เพื่อถวายพระสงฆ์ส่วนที่เหลือก็จะนำไปใส่เกวียนที่ตกแต่งอย่างสวยงาม แห่แหนติฆ้อง กลอง ร่วมประโคมในขบวนไปตามหมู่บ้านแล้วตักแจกจ่ายตามบ้านเรือนเรียกว่า การตานข้าวหย่ากู่ และในช่วงปลายเดือนสามมีงาน “ปอยโหล” คืองานจุดไฟพิน (เป็นประเพณีเดือน 3 ขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาคือวันมาฆบูชา) โดยชาวไทยใหญ่นำพินมารวมกันจัดวางเป็นกองๆ จุดไฟให้แสงสว่างในเวลากลางคืนที่วัด โดยเลือกเอาไม้ที่จะทำ พินนั้นมีลักษณะ

สวยงามและเป็นไม้มงคลที่มีกลิ่นหอม เช่น ไม้จำปี ไม้จำปา ไม้จันทร์หอม ไม้กฤษณา และไม้จู้ อ่อนนำ มารวมกันทำ เป็นรูปปราสาทติดกระดวย สีสรรต่าง ๆ ตามศิลปะของชาวไทยใหญ่ ซึ่ง

เรียกว่า “จองพารา” เพื่อถวายแด่พระพุทธเจ้าและมีการละเล่นการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งเชื่อกันว่าเป็น การรับเสด็จพระพุทธเจ้าจากสวรรค์เพื่อลงมาเทศนาสั่งสอนประชาชนบนโลกและเพื่อให้ ความอบอุ่นในฤดูหนาวด้วย นอกจากนี้จะมีการนำ ข้าวหลาม ข้าวจีไปถวายเป็นภัตตาหาร ซึ่งมีความ ใกล้เคียงกับประเพณีของชาวไทยพื้นเมืองล้านนาที่มีการถวายข้าวใหม่ ข้าวหลาม ข้าวจีและกอง หลัวหิงพระเจ้า (คือให้ความอบอุ่นแด่พระพุทธเจ้า) เนื่องจากในเดือนนี้อยู่ในเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่ง จะมีอากาศหนาวเย็นมาก

ประเพณี เพลินลี (มีนาคม) เป็นเดือนแห่งการเริ่มต้นของ “ปอยสา่งลอง” คือการ บวชนเณรตามประเพณีของชาวไทยใหญ่ ซึ่งจะทำกันในช่วงเดือนสี่จนถึงก่อนเดือนห้า “สา่งลอง” เป็นคำผสมระหว่าง “สา่ง” กับ “ลอง” สันนิษฐานว่ามาจากภาษาพม่า แปลว่า “ผู้เป็นใหญ่”, ผู้เป็น หน่อเนื้อของผู้มีบุญ” สา่งลอง จึงหมายถึง หน่อเนื้อของสามเณร หรือ ผู้เตรียมจะเป็นสามเณร

ประเพณี เพลินห้า (เมษายน) มีเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นประเพณีที่สำคัญ ประจำปีของชาวไทยใหญ่ ซึ่งจะกินเวลานาน 1-2 สัปดาห์ นอกจากมีพิธีงานต่างๆ ในวันสังขาร ล่อง วันเนาวิ และวันพญาวัน ซึ่งคล้ายกับคนทางล้านนา ชาวไทยใหญ่บ้านขุนยวมก็จะเล่นน้ำ สงกรานต์กันเป็นที่สนุกสนาน และมีการถวายน้ำ ถวายดอกไม้ สรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ ทำขนมไปทำบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่และพระสงฆ์ผู้ทรงศีลอธิฐาน ขอให้พ้นจากบาปและได้รับความ สุข ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป เรียกว่าการรดน้ำดำหัว การวะผู้เฒ่าแก่ แต่ที่สำคัญคือการรดน้ำดำหัว ผู้ใหญ่ ซึ่งชาวไทยใหญ่เรียกว่า “กั้นตอ” แปลว่า ขอโทษ ของภาคกลาง สุมา ของทางล้านนา

ประเพณี เพลินหก (พฤษภาคม) เป็นช่วงปลายฤดูร้อนต่อฤดูฝน มีเทศกาลปอยหาง น้ำ อันประกอบไปด้วย 2 งานย่อย ๆ คืองาน “ปอยจำดี” (งานก่อเจดีย์ทราย) “ปอยบอกไฟ” (งานบั้งไฟ)

งาน “ปอยจำดี” ในตอนเช้าของงาน ศรัทธาญาติโยมนำอาหารไปถวายพระสงฆ์ ที่วัดและช่วยกันขนทรายมาก่อเป็นเจดีย์ทราย ประดับด้วยธงและฉัตรอันเล็ก ๆ ทำจากกระดาษ หลากสีงดงามและลานตา ตัดไม้จักตอกมาสานเป็นราชวัตรขึ้นเป็นสี่เหลี่ยมกันเป็นชั้น ๆ เหมือน เจดีย์ทราย พอตบ่ายก็จะนำ “บอกไฟ” (บั้งไฟ) จากในหมู่บ้านและจากหมู่บ้านอื่น ที่แห่แหน กันมาเป็นขบวน ประโคมด้วย ฆ้อง กลอง ฉาบ มาถึงที่จุดบอกไฟ ทำหมู่บ้านซึ่งห่างจาก หมู่บ้านพอสมควร ทั้งนี้เพราะกลัวว่าบอกไฟที่จุดขึ้นแล้ว จะตกใส่บ้าน สำหรับการประกวบอก ไฟ จะดูจากที่จุดขึ้นฟ้า ว่านานเท่าใดหากบอกไฟกระบอกไหนจุดขึ้นฟ้าเป็นเวลานานก็ถือว่าชนะ

ประเพณี เพลินเจ็ด (มิถุนายน) เดือนนี้ไม่ประกอบพิธีกรรม

ประเพณี เเหลินแปด (กรกฎาคม) เป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ธรรมาวาสจำพรรษา มีงานบุญถวาย ผ้าอาบน้ำฝนพร้อมเครื่องไทยทานแด่ภิกษุสงฆ์ ทุกวันพระตลอดช่วงพรรษานี้ บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่และผู้มีจิตศรัทธานุ่งขาวห่มขาวไปถึงอุโบสถศีลค้ำที่วัดกันมาก โดยผู้เฒ่าผู้แก่และผู้มีจิตศรัทธานุ่งขาวห่มขาวไปถืออุโบสถศีลค้ำที่วัดกันมาก โดยผู้เฒ่าผู้แก่จะไปค้ำที่วัดในคืนวันพระ โดยในตอนเช้าก็จะมีพิธีสงฆ์โดยทั่วไป ศรัทธาญาติโยมก็จะรับศีลรับพรจากพระเสร็จแล้วก็กลับบ้าน พอตอนสายบรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะเตรียมที่นอน หมอน มุ้ง นุ่งขาวห่มขาวมาที่วัดเป็นปฏิบัติธรรม ในตอนกลางคืนก็จะสวดมนต์ นั่งวิปัสสนา รุ่งเช้าก็ทำวัตรเช้า ตอนเช้าจะมีการทำบุญเลี้ยงพระและผู้อยู่จำศีลที่วัด เรียกว่า “ปอยจำเริญ” โดยมากมักจะเป็นลูกหลานของผู้ที่นอนวัดโดยจะสลับเปลี่ยนกันทำทุกวันที่มีการมานอนจำพรรษาที่วัด

ประเพณี เเหลินเก้า (สิงหาคม) เป็นฤดูทำนาชาวบ้านส่วนใหญ่ จะออกไปทำงานแต่ฟ้าสางและกว่าจะกลับก็เป็นก็เป็นเวลามืดค่ำ ผู้คนส่วนใหญ่จึงไม่มีเวลาสำหรับเตรียมอาหารไปถวายพระนอกจากวันพระเท่านั้นที่ชาวบ้านจะหยุดงานและไปทำบุญตักบาตรที่วัด ดังนั้นจึงมีการกำหนดเวรส่งข้าวพระ ในหมู่ผู้ที่ไม่ต้องไปไร่ เรียกว่า “ปอยจำเริญ” โดยใช้กระบอกลอยน้ำไปถวายพระเป็นสัญญาณตกลงกันว่าถ้ากระบอกลอยน้ำอยู่นานใครบ้านนั้นต้องเป็นธุระนำอาหารไปถวายพระในวันรุ่งขึ้นเมื่อทำเสร็จก็นำกระบอกลอยน้ำไปมอบต่อให้บ้านอื่นเป็นการนัดหมายไว้ เพื่อสลับเปลี่ยนแบ่งภาระในการส่งข้าวพระ

ประเพณี เเหลินสิบ (กันยายน) ในวันเพ็ญ เเหลินสิบ จะมีการทำบุญ “ชอมต่อไหลง” หรือ เรียกว่า พุทธมหาภิณชาต พร้อมทั้งถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ สามเณรตลอดจนทำบุญตักบาตรแบบข้าวสารล้นบาตร เป็นงานยิ่งใหญ่ในรอบปี

ประเพณี เเหลินสิบเอ็ด (เดือนตุลาคม) เป็นเดือนที่ชาวไทยใหญ่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในรอบปีที่ผ่านมา (ตายระหว่างเหลินสิบเอ็ดปีที่แล้วมาถึงเหลินสิบเอ็ดปีนี้) โดยจะกระทำกันตั้งแต่ ขึ้น 1 ค่ำเหลินสิบเอ็ด จนถึง ขึ้น 15 ค่ำ เพราะชาวไทยใหญ่มีความเชื่อว่า ผู้ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว กรันพอลถึงเหลินสิบเอ็ด วิญญาณจะสามารถรับส่วนบุญที่ ผู้อยู่ภายหลังอุทิศส่วนกุศลให้ได้ ซึ่งเรียกว่า “การแสนชอมโก่จา” โดยจะทำกันทั้งหมู่บ้าน หมายถึงถ้าบ้านไหนมีผู้ตายในรอบปีที่ผ่านมาจะทำ โดยญาติพี่น้อง ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็จะมาทำ โดยมากหากมีญาติพี่น้องที่อยู่ไกล ๆ มักจะทำตอนใกล้วันขึ้น 15 ค่ำ ของเหลินสิบเอ็ด ในการทำแสนชอมโก่จา จะมีพิธีดังนี้

- ก่อนวันทำบุญจะแต่งความเครื่องไทยทาน ที่บ้านผู้จะทำพิธี

- วันทำบุญอุทิศส่วนกุศลจะมีพิธีดังนี้
- ฟังพระธรรมเทศนาไทยใหญ่
- ถวายอาหารเพลแก่พระภิกษุสงฆ์
- ทำพิธีถวายเครื่องไทยทาน และคำข่อน
- เสร็จพิธีนำคำข่อนมาเก็บไว้ที่วัด

คำข่อน เป็นสังกะสีฉลุ มีหงส์ประดับยอด ใช้สลักชื่อผู้ตายเก็บไว้ให้ลูกหลานได้มาเคารพที่วัด ต่อจากนั้นชาวไทยใหญ่ก็จะทำการกั้นตอถ่านอีกครั้งหนึ่ง

ตอนกลางคืนช่วงระหว่างก่อนออกพรรษา ชาวบ้านจะตำมเกี๊ยะ (จุดไม้สน) ไว้หน้าบ้านของตนเองเพื่อให้สว่างไสว ถือเป็นพุทธบูชา และยังมีกรถวายของแข่งต่างสำนึก หรือ จองพารา (ซุ้มปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า) จุดเทียนรูป ถวายภัตตาหาร ขนม นมเนย ผลไม้ ตามฤดูกาล คำว่า “จองพารา” เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า ปราสาทพระ เกิดจากคำสองคำ คือคำว่า “จอง” แปลว่า วัด หรือปราสาท คำว่า “พารา” แปลว่าพระพุทธรูป หรือ พระพุทธเจ้า ดังนั้นจองพาราจึงหมายถึง ปราสาทจำลองที่บรรจุสร้างซุ้มรับเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายามเสด็จกลับจากการโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วันขึ้น 14 ค่ำเดือน 11 ชาวบ้าน ขุนยวม จะเป็นวันที่มีการกั้นตอถ่าน ทำเช่นเดียวกับการกั้นตอในเหลิน 5 แต่ที่สำคัญคือกลางคืนใน หมู่บ้าน จะมีการจุดเกี๊ยะ ที่ริ้วหน้าบ้านดูสว่างไสว เป็นแนวยาวตามถนน ซึ่งแต่ละบ้านก็จะมี จอง แข่งต่างสำนึกหรือ จองพารา (ซุ้มปราสาทรับเสด็จ) ที่ประดับประดาด้วยโคมไฟ เสมือนตั้ง สังกัสนคร อันเป็นเมืองที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากดาวดึงส์ ทุกคืนจนกว่าจะถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 11 หรือที่ชาวไทยใหญ่เรียกว่า “วันอ่องจ้อด” หมายถึงวันปิดงาน หรือวันสุดท้ายของงาน รุ่งเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ก็จะมีการไปทำบุญตักบาตรที่วัด ตอนเช้าเข้า วัดเพื่อรับศีลรับพรและฟังธรรมเทศนา ในช่วงตอนกลางคืนก็มีการทำพิธี “หลูต่นแหง” หรือพิธี ถวายเทียน 1,000 เล่ม โดยชาวบ้านทั้งหมดจะรวบรวมเทียนถวายเป็นพุทธบูชา โดยจะจุดกัน ทุกวัดบางวัดจะสร้างที่จุดเทียนเรียกว่าหิ้งเทียน และที่หอเจ้าเมือง มีการจุดหมากผาบ (ประทัด) ให้เกิดเป็นเสียงดังด้วย

ก่อนจะถึงวันอ่องจ้อด จะมีการ “ถวายเทียนต้นเกี๊ยะ” เพื่อจุดเป็นพุทธบูชา เป็น ต้นเทียนขนาดใหญ่ที่สูงไม่ต่ำกว่า 2.50 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 30 เซนติเมตร ที่ได้จากการรวบรวมเศษไม้เกี๊ยะชิ้นเล็กชิ้นน้อยจากชาวบ้าน หรือคณะศรัทธาของวัดต่าง ๆ ชาวบ้านจะ แยกกันไปหาในป่า โดยเลือกเอาต้นที่ล้มหรือที่ยืนตายแล้วนำมาผ่าเป็นชิ้นเล็ก ๆ จะนำมามัด รวมกันเป็นกำ แล้วให้ลิกขมา (ช่าง) นำไม้เกี๊ยะมามัดรวมเป็นกำใหญ่ แล้วรวมกำใหญ่หลาย ๆ กำประสานให้เป็นต้นเดียวกันทั้งหมด เสร็จแล้วก็แห่แห่นกันเป็นขบวนใหญ่ มีการตีฆ้อง กลอง ฉาบ และมีการรำโต ฟ้อนดาบ ฟ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น รำเกิงกะห่า (กินรี หรือนางนก) กำเปือ (ผีเสื้อ) ร้องรำทำเพลงไปตามถนน เป็นที่ที่กรีกกรื่น รื่นเริงใจ คณะศรัทธาจะถือโคมเข้าร่วมขบวน แห่ด้วย ถึงลานวัดก็จะเอาต้นเทียนปักลงในหลุม แล้วก็จุดสว่างไสวไปทั้งวัด

ภาพที่ 7 จองเป่งต่างต่างปัก หรือจองพารา ชุ่มปราสาทรับเสด็จ พิธีกรรมออกพรรษา
ชาวไทใหญ่

ประเพณี *เทลินสิบสอง (พุดจิกายน)* ในเดือนนี้ชาวไทใหญ่จะทำ “ปอยสำอางกนกกิ่ง” คือการถวายผ้ากระฐิน สำหรับอีกประเภทหนึ่งที่ทำกันในช่วงนี้คือ “ปอยหมั่งกะป่า” (งานบุญเขาวงกต) จะจัดทำเพื่อให้ภิกษุ สามเณร เดินบิณฑบาต โดยให้ประชาชนอยู่โดยรอบ ในการจัดทำเขาวงกตจะจัดทำโดย จัดทำไม้ไผ่เป็นราววัด ทำเป็นสี่เหลี่ยมโดยใช้ไม้ไผ่สานกันไว้ ที่มุมทุกมุมจะมีปราสาทจำลอง แล้วทำงานเดินในกวนเสมือนเดินเข้าไปสู่เขาวงกตที่ลำบาก ตรงกลางจะมีปราสาทจำลองที่มีขนาดใหญ่ ประชาชนก็จะเดินไปใส่ดอกไม้ รูปเทียนบูชาที่ปราสาทจำลอง ทั้ง 5 พอดอนเข้าพระสงฆ์ก็จะเดินในเขาวงกตแล้วรับบิณฑบาตจากชาวบ้านที่มาใส่บาตรรอบ ๆ เขาวงกต (สุทัศน์ กันทะมา, 2542: 61-68)

ประเพณีและพิธีกรรมในรอบสิบสองเดือนชาวไทใหญ่ในเมืองเชียงใหม่มีความคล้ายคลึงกับชุมชนไทใหญ่หลายแห่งเพราะว่าเป็นชาวไทที่มีวัฒนธรรมและประเพณีร่วมกันต่างมีพระพุทธศาสนาแบบเดียวกัน รายละเอียดทางด้านพิธีกรรม ณ ปัจจุบันจะมีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน ชุมชนไทใหญ่ในเมืองเชียงใหม่นั้นอาจแตกต่างไปจากสังคมไทใหญ่ในประเทศไทยเนื่องด้วยการพัฒนาตัวทางด้านเศรษฐกิจน้อยกว่าประเทศอื่นๆ แต่ก็ถือว่าไม่ละเลยในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ชาวไทใหญ่นิยมการถวายทานเป็นหลัก และมีพิธีกรรมอันสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะยกประเด็นศึกษาในครั้งนี่คือ การบวชสามเณร หรือที่เรียกว่า *สำอาง* ด้วย

เหตุที่ประเพณีการบวชสาบลงนี้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไทใหญ่ด้วยกัน ผ่านวัดและชุมชน สังคมไทใหญ่และไทจีนในเมืองเชียงใหม่

4.4 ประเพณีการบวช สาบลงกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไทใหญ่กับไทจีนเมืองเชียงใหม่

บวชสาบลงหรืองานบวชลูกแก้วนั้นเป็นพิธีการเฉลิมฉลองการบรรพชาสามเณรในศาสนา พุทธ โดยชาวไทใหญ่จะจัดอยู่ประมาณ 3 วัน แต่หากผู้ที่ทำการบวชนั้นมีฐานะดีก็จะมีการฉลอง ยาวนานเป็น 5 หรือ 7 วัน ได้ ซึ่งงานดังกล่าวนี้จะนิยมจัดขึ้นในช่วงปลายเดือน มีนาคมหรือเดือน เมษายน ซึ่งเป็นช่วงหน้าแล้งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ว่างเว้น จากการทำนา ทำไร่ และเป็นช่วงปิดเทอม ภาคฤดูร้อนของเด็กๆ ในการบรรพชาเป็นสามเณรนั้น เพื่อศึกษาพุทธธรรมและเพื่อเป็นการทดแทน คุณบิดามารดา เหมือนอย่างที่พระราหูลซึ่งเป็นพระ โอรสของเจ้าชายสิทธัตถะ (พระพุทธเจ้า) กับ พระนางยโสธรา (พิมพา) บวชเป็นสามเณรองค์แรกในพุทธศาสนา

“บวชสาบลง” เป็นประเพณีการบวชสามเณรของชาวไทใหญ่ ซึ่งคำว่า *บวชสาบลง* มา จากคำว่า “บวช” แปลว่า งาน การจัดงาน คำว่า “สาบลง” แปลว่า “ลูกแก้ว” โดยคำว่าสาบลงมา จากคำสองคำ คือ คำว่า “สาบ” กับคำว่า “ลง” คำว่า “สาบ” มาจากคำว่า “เจ้าสาบ” แปลว่า สามเณร ส่วนคำว่าจง มาจากคำว่า “เจ้าจง” คือ พระอันดับ สำหรับเจ้าอาวาสจะเรียกว่า “หูนจง” ส่วนอีก คำคือ คำว่า “ลง” มาจากคำว่า “อลง” แปลว่าพระ โพธิสัตว์หรือหน่อพุทธังกูร และอาจถือว่ามี หมายถึงเจ้าชายด้วย การเป็นสาบลงนั้นเป็นการเลียนแบบประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่ เป็น เจ้าชายสิทธัตถะครองกรุงกบิลพัสดุ์ก่อนจะออกผนวชการกระทำทุกอย่างในช่วงเวลาการเป็นสาบ ลงจะปฏิบัติเสมือนการปฏิบัติต่อเจ้าชายในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์ สามเณรหากลาสิกขาบทแล้ว ก็เรียกว่า “สาบ” หากเป็นพระภิกษุสงฆ์ก็จะเรียกว่า “จง” สาบลงใช้เรียกลูกแก้วที่กำลังจะ บรรพชาเป็นสามเณร หากลูกแก้วที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุนั้น ภาษาไทใหญ่เรียกว่า จงลง

ประวัติความเป็นมาของประเพณีบวชสาบลง กล่าวไว้หลายตำนาน แตกต่างกันไปตาม พื้นที่ ซึ่งก็ปรากฏตำนานต่างๆกัน และเล่าขานสืบต่อกันมาเป็นนุขปารุ อาทิเช่น เมื่อครั้ง พุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าได้ขึ้นไปโปรดพระมารดา ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อจะเสด็จกลับลงมา เมืองมนุษย์ก็มีเทพสี่ตน เป็นเทวดา ๒ ตน นางฟ้า ๒ ตน ลงตามมาด้วย เพราะอยากเห็นบ้านเมือง มนุษย์มาก เนื่องจากคิดว่าบ้านเมืองมนุษย์นั้นต้องสนุกสนานมาก เพราะจะมีงานต้อนรับพระมารดา ของพระพุทธเจ้า ดังนั้นเทพทั้งสี่จึงได้ แต่งกายสวยงามสวมชฎามงกุฏ ฟ้อนรำร่วมกันกับมนุษย์ (กรมศาสนา, 2553: 4) เพราะฉะนั้นประเพณี “บวชสาบลง” ถ้ามีงานบวชสาบลงจึงให้สาบลง แต่งกายอย่างสวยงาม มีการนำชฎามาสวมใส่ให้แก่ผู้บวชอย่างสวยงามตามที่ตำนานได้กล่าวมา ตำนานที่สองกล่าวไว้ว่า การเป็นสาบลงนั้นเป็นการเลียนแบบประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่ เป็น เจ้าชายสิทธัตถะ ครองกรุงกบิลพัสดุ์ก่อนจะออกผนวช การกระทำทุกอย่างในช่วงเวลาการเป็นสาบ ลง จะปฏิบัติเสมือนการปฏิบัติต่อเจ้าชายในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์ ตำนานที่สามประวัติ

ความเป็นมาของหนังสือไทยใหญ่ที่เขียนโดยเจ้าหน่อคำและนายบุญศรี นุชจิโน ได้กล่าวว่ามีควม
ว่า

เมื่อครั้งพุทธกาลในกรุงราชคฤห์มีกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้าพิมพิสาร
ได้สร้างพระวิหารถวายพระพุทธเจ้าและปวารณาตัวเป็นทายกของ
พระพุทธเจ้า

ตลอดชีวิต พระเจ้าพิมพิสารมีโอรสพระองค์หนึ่ง นามว่าชาตศัตรู
วันหนึ่งเจ้าชายชาตศัตรูได้เสด็จมายังลานพระวิหารที่พระพุทธเจ้า
ประทับ

อยู่ได้พบกับพระเทวทัต พระเทวทัตจึงได้อัญเชิญเสด็จขึ้นไปบนกุฏิ
พร้อมทั้งยกย่องว่าเป็นผู้มีบุคลิกเฉลียวฉลาดปราดเปรื่อง
สมควรเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองโดยเร็ว พร้อมกับขู่ว่าพระ
เจ้าพิมพิสารนั้น แก่ชราแล้ว ไม่ควรเป็นกษัตริย์อีกต่อไป เพราะไม่
สามารถนำทัพไปสู้รบกับใครได้ อาจสูญเสียแผ่นดินให้กับเมืองอื่น จึง
แนะนำให้ฆ่าเสีย เจ้าชายชาตศัตรู

เมื่อได้ฟังดังนั้นก็เกิดความขุ่นเคืองไม่พอพระทัย จึงดำหนิว่าใครจะฆ่า
บิดาของ

ตัวเองได้ลงคอ แล้วรีบกลับไป ฝ่ายพระเทวทัตไม่ลดละความพยายาม
ได้นำโอกาสมาพบกับเจ้าชายชาตศัตรูอีกครั้ง พร้อมทั้งทูลกระซิบว่า
ให้พระองค์จับพระบิดาขังไว้ไม่ให้เสวยอาหาร ๗ วัน ก็จะสิ้นพระชนม์
ไปเอง ซึ่งเราก็จะฆ่าพระพุทธเจ้า โดยงดก้อนหินขนาดใหญ่ให้กลิ้ง
ลงมทับ แล้วเราก็จะได้เป็นพระพุทธเจ้า ส่วนพระองค์ก็จะได้เป็นกษัตริย์
และเป็นทายกของเรา จากนั้นเราทั้งสองจะได้ช่วยกันพัฒนาบ้านเมือง
ให้เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นต่อไป

เจ้าชายชาตศัตรูเมื่อได้ฟังดังนั้นก็หลงเชื่อและสั่งให้ทหาร
นำบิดาไปขังไว้และไม่ให้ผู้ใดนำอาหารไปให้เสวย ฝ่ายพระมเหสี
ด้วยความรักและความสงสารในพระสวามี จึงได้ทำขนมใส่มวยผม

บางครั้ง

ใส่รองเท้าว และทาตามตัวเข้าไปเยี่ยมและให้เสวย จนครบ ๗ วัน พระเจ้า
พิมพิสารก็ยังไม่สิ้นพระชนม์ แต่สามารถนั่งนอนและเดินออกกำลังกาย

ได้

ในที่สุดเจ้าชายชาตศัตรู ได้สั่งให้ทหารเนียนเนื้อผ้าเท้าของพระบิดา
แล้วเอาน้ำเกลือทาไม่ให้เดินไปมาได้ ในขณะที่เดียวกันเจ้าชายชาตศัตรู

ได้พาพระโอรสไปเยี่ยมพระมารดาและทรงตรัสว่าลูกชายคนนี้ซำรักมาก แต่ตัวซำเมื่อยังเล็ก พระบิดาจะรักเหมือนซำหรือเปล่าไม่ทราบ พระมารดา จึงตรัสว่าเจ้ารักลูกเจ้ามากนั้นไม่จริงเพราะของเล่นต่าง ๆ ที่มีค่ามหาศาล ที่ลูกเจ้าเล่นอยู่ขณะนี้ ส่วนเป็นของที่พ่อเจ้าซื้อให้ทั้งสิ้น เจ้าไม่ได้ซื้อหา มาให้ลูกเจ้าแม้แต่ชิ้นเดียว เจ้าขายอชาศตศัตรูเมื่อ ได้ฟังดังนั้นจึงสำนึกผิด และรีบเสด็จไปยังที่คุ้มวัง เพื่อนำพระบิดาออกมารักษาพยาบาล แต่พบว่าพระบิดาได้สิ้นพระชนม์ไปแล้ว จึงรู้สึกเสียใจมาก และรีบเสด็จไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกับเล่าเรื่องให้ฟังโดยตลอด พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าเพราะคบคนผิดจึงได้ทำบาปมหันต์ เช่นนี้ แต่เพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบา ให้นำพระโอรสมาถวายเป็นทานใน พระพุทธศาสนา โดยให้เขาสมฺครใจ เมื่อทราบดังนั้นเจ้าขายอชาศตศัตรู จึงได้นำพระโอรสพร้อมด้วยพระสหายอีก ๕๐๐ คน ที่มีความสมฺครใจ และบิณฑบาตอนุญาตแล้วไปถวาย โดยเริ่มแรกให้อาบน้ำขมิ้นสั้มป่อย น้ำอบน้ำหอมที่แช่ด้วยเพชร พลอย ทองคำ และเงินไปรับศีล ๕ จาก พระพุทธเจ้า และแต่งกายด้วยเครื่องนุ่งห่มของต่างดลอง ให้นำไปแห่ตาม ถนนสายต่าง ๆ ในกรุงราชคฤห์ เมื่อครบ ๗ วัน จึงนำส่งดลองไปบรรพชา เป็นสามเณรต่อหน้าพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสงฆ์สาวกทั้งหลาย พระพุทธเจ้าจึงให้นามพระโอรสองค์นี้ว่า “จิตตะม-เถรี” (กรมศาสนา, 2553: 4-5)

การจัดงานบอยส่งดลอง

ก่อนการจัดงานบวชส่งดลองประมาณ 15 วัน จะมีการประชุมที่วัด โดยมีพระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้ แก่ รวมถึงญาติของผู้ที่จะบวชส่งดลอง มาประชุมกันว่าในปีนี้จะบวชส่งดลองกันกี่องค์ จะจัดการ ขบวนส่งดลองอย่างไร ใครจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบดำเนินการทั้งหมด หรือที่เรียกว่า “ตะแแป โหลง” หรือ “ตะแแปน้อย” จะกำหนดการบวชเมื่อไร เมื่อได้กำหนดการแล้ว เจ้าภาพก็จะไป “บอกเตน” (เทียน) หรือ “ตกห่อเมียง” บอกตน หรือ ตกห่อเมียง หมายถึง การเชิญโดยวิธีนำเอา เทียนไปบอกกับคนในหมู่บ้านแล้วก็บอกกำหนดการให้ว่าจะมีการบวช การเชิญแบบนี้แต่เดิมไม่มี การ์ดเชิญ เอาห่อเมียง หรือ เทียนไข ไปบอกกันเท่านั้น ปัจจุบันจะเพิ่มการ์ดเชิญไปพร้อมกัน จากนั้นก็จะให้ผู้จะบวชมาอยู่ทีวัดเพื่อศึกษาขั้นตอน **เจ้าปอยโหลง** คือ กลุ่มที่มีสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมที่ตรงกันข้ามกับกลุ่ม “ตะแแปส่งดลอง” และมักจะเป็นผู้ออกคำสั่ง และเป็น ผู้ตัดสินใจในระบบพึ่งพาอาศัย (หรือระบบอุปถัมภ์) การรับอาสาทำหน้าที่เป็น “เจ้าปอยโหลง” หรือ เจ้าภาพใหญ่รับภาระจ่ายใน “ปอยส่งดลอง” นอกจากจะได้อสร้างอนิสงส์ผลบุญอันมหาศาลตาม ระบบความเชื่อของชาวไทยแล้ว ยังเป็นการลดช่องว่างของความสัมพันธึทางสังคมกับกลุ่มที่ห่างไกล

(หรือกลุ่มชายขอบ) ผลที่ได้รับกลับเป็นการเพิ่ม “บารมี” ของฐานเศรษฐกิจและสังคม ในฐานะที่เป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง ยอมเสียสละทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งมีสิทธิ์ที่จะเก็บไว้เพื่อการหาความสุขความสลาเยพะสน กลับนำมาเจือจานแบ่งปันให้กับเพื่อนผู้ร่วมสังคมที่ด้อยโอกาสกว่า “เจ้าปอยโหลง” จึงเกิดความภาคภูมิใจที่ตนมีคุณค่าต่อสังคม เช่นเดียวกับ “ตะแป่ล่างลอง” ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมกลุ่มวัยเดียวกัน มีภาวะกดดันทางจิตวิทยาโดยธรรมชาติที่คล้ายคลึงกันฉะนั้นจึงต่างรับหน้าที่และมีบทบาทในพิธีกรรมในฐานะทางผู้นำควบคุมกันไป พ่อสร้าง-แม่สร้าง คือ บิดามารดาของเด็กชายที่เข้าพิธีกรรม “ปอยล่างลอง” มีหน้าที่จัดหาเครื่องสำหรับการบวชเณร ถ้าพ่อสร้าง-แม่สร้างมีความประสงค์จะรวมกองทุนมากกว่านี้ก็นำไปมอบให้เจ้าปอยโหลง โดยปกติพ่อสร้าง-แม่สร้างจะพยายามร่วมกองทุนตามกำลังที่ได้เกิดมามีบุญ มีโอกาสเป็น “พ่อแม่” ของ “สร้าง” ยังมีผลทางด้านสถานภาพทางสังคมตามมา เพราะมักจะเป็นที่ทราบกันว่าผู้ใดบ้างที่สามารถรวมกองทุนเพื่อการบวชได้สูง

พ่อข้ามแม่ข้าม คือ ผู้รับเป็นเจ้าภาพสำหรับ “ล่างลอง” ที่ “พ่อสร้าง-แม่สร้าง” ไม่สามารถจัดหา ธุรูปริหารต่างให้กับล่างลอง ปกติ “พ่อสร้าง-แม่สร้าง” จะพยายามจัดหาผู้ใด และจิ๋ว ด้วยตนเอง ด้วยถือว่าเป็นการสร้างกุศลสูง ซึ่ง “พ่อข้ามแม่ข้าม” ก็มักจะยินดีตามนั้น ดังนั้นจึงถือว่า “พ่อข้ามแม่ข้าม” เป็นผู้มีพระคุณเทียบเท่าบิดามารดา เพราะเป็นผู้รับรองตน ให้ได้มีโอกาสเข้าพิธี “ข้ามล่าง” เป็น “ล่างลอง” ต้องให้การเคารพนับถืออุปการะ ดูแล เลี้ยงดู เมื่อยามแก่เฒ่า เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อบิดามารดา ผู้ที่ไม่มีบุตรหลานจะเข้าพิธีบวชหรือผู้ที่อยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวย โดยทั่วไปยินดีที่จะรับอุปการะเป็นพ่อข้ามแม่ข้ามและมักจะสอบถามหาเด็กชายในหมู่บ้านที่ถึงวัยข้ามล่างและประสงค์จะเข้าพิธี แต่บิดามารดาขงจนหรือเป็นกำพร้า เพื่อรับเป็นพ่อข้ามแม่ข้าม และผู้ที่อุปถัมภ์ก็จะมีคุณสมบัติเป็นลูก เทียบกับลูกบุญธรรม เรียกว่า “ลูกข้าม” ไปตลอดชีวิต

ขั้นตอนการการบรรพชาหรือการบวชล่างลอง คือ

วันที่ 1 เรียกว่า วันแหก หรือวันเริ่มงาน

วันที่ 2 เป็นวันพิธีแห่เครื่องไทยธรรม ไทยทาน เครื่องอัฐบริวาร

วันที่ 3 เป็นวันบวช หรือวัน ทำพิธี บรรพชาเป็นพิธีทางศาสนา

1. *การเตรียมงาน* เมื่อเจ้าภาพหรือพ่อแม่เด็กได้ตัดสินใจแล้วว่า จะจัดงานปอยล่างลอง ก็จะนำบุตรหลาน หรือคนที่จะบวชไปฝากไว้ยังวัด เพื่อขอให้เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ดูแลสั่งสอน หัดให้รู้จักวิธีการอ่านเขียน เรียนรู้วิธีการบวชและท่องจำคำขอบรรพชา ตลอดถึงคำให้ศีลให้พรจนมีความรู้พอสมควร ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 10 วันถึง 1 เดือน และในช่วงที่นำเด็กไปฝากไว้ที่วัดนั้น ทางบ้านพ่อแม่เด็กก็จะจัดการเตรียมการบวช เมื่อเจ้าภาพหรือพ่อแม่เด็กนำเด็กไปฝากไว้ที่วัดแล้ว ก็จะมีการประชุมตกลงหาหรือกันว่าใครจะเป็นเจ้าภาพใหญ่หรือ “ตะกำโหลง” เจ้าภาพใหญ่มักจะเป็น

คนที่มีฐานะดี หรือเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นที่เชื่อถือในหมู่บ้าน จากนั้นก็จะตกลงกันต่อไปว่าจะจัดงานกันกี่วัน 3 วัน 5 วันหรือ 7 วัน ค่าใช้จ่ายในการจัดงาน เช่น ค่าอาหาร ค่าเครื่องไทยทาน หัววัด ค่าต้น ตะเป่า (ต้นกล้วยพฤษ์) จำนวนพระภิกษุที่จะนิมนต์มารับเครื่องไทยทาน จำนวนแขกที่เชิญมาร่วมงาน การยืมสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนรางวัล “ตะเป่าส่งลง” ค่าตัก “ตักอะชู” (รางวัล) ผู้ที่มาหุงข้าวต้มแกง ซึ่งเรียกว่า “เจ้ามือ” และผู้ที่นำบ้องไฟมาจุดในพิธีด้วย จากนั้นจะมีการกำหนดของผู้ที่ให้ส่งลงซีกอ หรือผู้ที่จะแบกส่งลงไปไหนต่อไหน ซึ่งผู้ที่จะทำหน้าที่นี้คือ “ตะเป่า” การกำหนดหน้าที่ตะเป่า ตะเป่าเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองและเจ้าภาพใหญ่ จะต้องกำหนดโดยอย่างน้อยตะเป่า 3 คนต่อส่งลง 1 คนตะเป่าหรือที่เลี้ยงของส่งลงจะต้องทำหน้าที่ดังนี้

หัวหน้าตะเป่าส่งลง มักจะเป็นคนที่มีอายุ เป็นผู้ใหญ่ สามารถควบคุมดูแลส่งลง และคอยดูแลรักษาเครื่องประดับที่อยู่ในตัวส่งลงมิให้สูญหายหรือตกลง เพราะส่วนมากผู้ปกครองของส่งลง มักจะประดับตกแต่งให้ส่งลงด้วยแก้วแหวนเงินทอง ที่เป็นของมีค่าทั้งนั้น หัวหน้าตะเป่าจะสวดมนต์คอยเดินตามส่งลงมิห่าง นอกจากนั้นแล้วหัวหน้าตะเป่า จะต้องคอยดูแลอีก 2 คนที่แบกส่งลง โดยให้ส่งลง โดยให้ส่งลงซีกอแห่งไปยังที่ต่างๆ ตะเป่าคนที่ 2 ส่วนมากมักจะเป็นคนหนุ่มที่แข็งแรง คอยรับอาสาแบกส่งลงซีกอ เป็นม้าพาส่งลงแห่ไปตามบ้านต่างๆ และวัด โดยมีให้ส่งลงเหยียบหรือเดินตามพื้นดินเลย แม้แต่จะเข้าห้องน้ำ ตะเป่าก็จะต้องพาซีกอไปส่งและคอยเฝ้า

ภาพที่ 8 ส่งลงซีกอ เป็นม้าพาส่งลงออกแห่ในเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 9 ส่างลองซังค้อ เป็นม้าพาส่างลองออกแห่ในเมืองเชียงตุง

ตะแปคนที 3 เป็นคนหนุ่มเช่นเดียวกัน มีหน้าที่คอยกางร่มหรือชาวไทใหญ่เรียกว่า ก้านที คำ หมายถึง กางร่มทองคำให้กับส่างลองให้กับส่างลองไปตลอดเวลาที่แห่ และพร้อมที่จะเปลี่ยนหน้าที่กันระหว่างตะแป ทั้งสองคนนี้ หากคนไหนเหนื่อย การจะพาส่างลองแห่ไปขอสุมา (ขอขมา) ตามที่ต่างๆแต่ละบ้านหรือที่ไหนก็ตาม เจ้าภาพหรือพ่อแม่ของส่างลองจะเป็นผู้กำหนดให้ การเป็นตะแปคอยส่างลอง นัยยะว่าได้กุศลยิ่งนักครั้งเมื่อตกลงและรับหน้าที่กันแล้ว เจ้าภาพใหญ่และพ่อแม่ของส่างลองคนอื่นๆ ตลอดจนชาวบ้านก็จะต้องมาประชุมหารือกันเพื่อที่จะปรับปรุงแก้ไข หากมีปัญหา โดยจะมีผู้เฒ่าผู้แก่ของไทยใหญ่มาให้ข้อคิดและแก้ไขปัญหา เพราะประเพณีคนไทยถือว่าผู้อาวุโสได้ผ่านโลกมามากย่อมรู้ดีกว่า และเพื่อเป็นการให้ความนับถือให้เกียรติรับฟังเหตุผลต่างๆ ดังนั้นการจัดงานบอยส่างลองแต่ละครั้ง จึงเป็นเรื่องความสามัคคีของคนในชุมชน โดยที่ทุกคนจะมาช่วยกันทำงานที่บ้านเจ้าภาพใหญ่ตลอด ก่อนถึงวันกำหนดงานเป็นเดือน เช่น การเตรียมอาหาร การจัดทำต้น “ตะแปสำ” (ต้นกัลปพฤกษ์) ตะแปสำ หมายถึง ต้นกัลปพฤกษ์ คนไทใหญ่ถือว่า การทำต้นตะแปสำ คือการจัดที่สำหรับวางสิ่งของต่างๆ สำหรับบูชาพระพุทธรเจ้า ซึ่งต้องอาศัยผู้เฒ่าผู้แก่ที่น้อยคนนักจะทำต้นตะแปสำนี้ได้ เชื่อกันว่าผู้ใดต้องการสิ่งใดในภพหน้า จะต้องหาสิ่งนั้นมาแขวนหรือผูกติดไว้กับต้นตะแปสำ ซึ่งคล้ายกับการทำบุญนั่นเอง แล้วให้อธิษฐานขอสิ่งนั้นๆ เช่น อยากเรียนหนังสือเก่งๆก็อาจจะหาดาราเรียน สมุด ดินสอ มาผูกไว้ที่ต้นตะแปสำ แล้วอธิษฐานให้บังเกิดผลในชาติหน้า เป็นต้นตะแปสำอีกต้น ทำไว้สำหรับบูชาพระสงฆ์หรือถวายวัด ต้นนี้ไม่ได้ทำให้สวยงามเหมือนอย่างตะแปสำบูชาพระพุทธรเจ้า แต่เป็นเพียงที่ใส่สิ่งของต่างๆสำหรับนำไปถวายวัด ให้พระสงฆ์นำไปใช้ เพราะถือว่าพระสงฆ์และทางวัดได้ทำประโยชน์ต่อชุมชน ฉะนั้นชุมชนควรที่จะให้ประโยชน์กับทางวัดด้วย และผลประโยชน์นั้นจะต้องกลับมาถึงชุมชนได้อีกเป็นการเอื้อเฟื้อต่อกัน สิ่งของที่เจ้าภาพและชาวบ้านนำมาทำบุญถวายเป็นต้นตะแปสำนี้ มีตั้งแต่ ถ้วย โถ ชาม

กะละมัง ซ้อน เต้า หม้อ เครื่องครัวทุกอย่าง ตลอดจน ฟูก ที่นอน แล้วนำมารวมกัน ถักด้วยเชือกทำเป็นพุ่มให้สวยงามเตรียมข้าวแตก หรือข้าวตอก คือนำข้าวเปลือกเหนียวมาคั่วในหม้อดินให้แตกเป็นช่อคล้ายๆข้าวโพดคั่ว เพื่อใช้เป็นเครื่องสักการะในพิธีบรรพชาอุปสมบทและนำไปคลุกกับน้ำอ้อยเชื่อมปั้นเป็นก้อนโตกว่าลูกเทนนิสนิดหน่อย เรียกว่า “ข้าวแตกปั้น” สำหรับเป็นของหวานและเครื่องไทยทาน วิธีจัดเตรียมข้าวแตก เจ้าภาพเตรียมอุปกรณ์ต่างๆไว้ให้ครบเชิญสาวๆหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียง มาช่วยกันคั่วข้าวแตกในเวลากลางวัน หลังจากเลิกประกอบอาชีพประจำวันแล้วสาว ๆ จะมาช่วยกันคั่วข้าวแตกเป็นกลุ่มๆ พวกหนุ่มๆก็จะมาจับสาวและช่วยงานคั่วข้าวแตกไปด้วย โดยเฉพาะงานหนักหรือเสี่ยงภัย เช่น แยกข้าวสาร แยกฟืน ยกภาชนะร้อนๆลงจากเตา ฯลฯ จะจัดทำอย่างนี้ทุกคืนหรือตามโอกาสไปเรื่อยๆจนกว่าจะได้ปริมาณข้าวแตกเพียงพอที่จะใช้งาน แต่ละคืนจะคั่วไปจนถึงประมาณ 22.00-23.00 น. เตรียมบุงหรี บุงหรีมี 2 ชนิด คือ ขยอนกับขี้โย ขยอนมวนจากยาสูบพื้นเมืองด้วยใบตองกล้วยอบแห้ง หรือโยกอบต้นหมาก ส่วนบุงหรีขี้โยมวนจากยาสูบผสมไม้ไคร้สับ หรือเปลือกฝักมะขามคลุกน้ำอ้อยและน้ำมันมะขามเปียกตากแห้ง เป็นบุงหรีจัดสำหรับผู้หญิงสูบ เมื่อมวนเสร็จแล้วจะมีขนาดยาวประมาณ 15 เซนติเมตร ด้านปลายที่จุดไฟจะสอบแหลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1 เซนติเมตร ด้านโคนสำหรับสูบลมมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 เซนติเมตรด้านโคนนี้จะกรองด้วยเส้นใยจากกาบมะพร้าวหรือเปลือกข้าวโพดพันด้วยกระดาษสีกว้าง 1 เซนติเมตร จะต้องเตรียมมวนบุงหรีไว้เป็นพันๆมวน เพื่อใช้ในการต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน และเป็นเครื่องไทยธรรม เตรียมอุปกรณ์และเครื่องใช้ในพิธีบวชต่างลง เครื่องอุปโภคของสำล่องประกอบด้วยเครื่องสูงต่างๆดังนี้

1. ทิศำ คือร่มขนาดใหญ่ทำด้วยกระดาษหนาตรึงปิดทอง มีคันถือยาวขนาดถือแล้วเลยศีรษะผู้ที่ถือของอีกคนหนึ่ง ใช้กันเป็นร่มบังแดดต่างจักร คำว่า “ทึ” เป็นภาษาพม่าแปลว่า ร่ม “คำ” คือ ทองคำ ทิศำก็คือร่มทองคำนั่นเอง

2. น้ำเต้าหรือคนโทใส่น้ำดื่มสำหรับ อล่อง (สำล่อง)
3. พานหมาก เครื่องยศ อล่อง บรรจุหมาก พลุ บุงหรี ไม้ขีด เมียง
4. พรหมใช้ปูรองนั่ง

5. หมอนใช้สำหรับอล่องนั่งอิงพักผ่อนใช้คู่กับพรหมบริวารอล่อง เนื่องจากอล่องมีสถานภาพเปรียบเสมือนเป็นกษัตริย์ จึงต้องมีบริวารคอยปรนนิบัติรับใช้ตามสมควรดังนี้

1. คนแต่งตัว ประมาณ 2 คน มีหน้าที่แต่งหน้า แต่งตัวให้อล่อง เพราะจะต้องแต่งหน้าทาปาก เขียนคิ้วเกล้ามวยผมแต่งตัวให้อล่องตลอดระยะเวลาที่เป็นอล่อง

2. คนทำหน้าที่เป็นพาหนะให้อล่องขี่คอ จำนวน 2-3 คนเป็นอย่างน้อยมีหน้าที่ให้อล่องขี่คอพาไปในที่ต่างๆ ถ้าเป็นจำลอง คือที่ผู้บวชเป็นพระภิกษุ ซึ่งมีอายุ 21 ปีขึ้นไป มีน้ำหนักตัวมาก ขี่คอคนไม่ไหวอาจใช้ม้าหรือช้างประดับตกแต่งเป็นพาหนะก็ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นม้าเพราะช้างหายากและอาจเป็นอันตรายได้ง่าย

3. คนถือหม้อน้ำ
4. คนถือพานหมวก
5. คนถือที่ค้ำมีหลายคนสับเปลี่ยนกัน
6. คนถือพรมและหมอน

7. คณะดนตรี ชุดเคลื่อนที่เร็ว เรียกว่าชุดกลองกันยาว ประกอบด้วยกลองหน้าเดียวยาว ประมาณวาเศษ ฆ้องขนาดกลาง 1 ใบ ขนาดเล็ก 1 ใบ ฉาบขนาดกลาง 1 คู่ ติให้จังหวะการฟ้อนรำ ของคนที่เป่าพาทนะของอลอง หรือเป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่ามืออลองมา หรือบรรเลงเข้าขบวนแห่ ไทยธรรม คณะดนตรีชุดนี้มีประมาณ 5-6 คน สับเปลี่ยนกันบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดต่างๆวิธีเตรียม ทำเช่นนี้ ทำเช่นเดียวกับการเตรียมข้าวแตก ปัจจุบันภาระการเตรียมบุหรีจะลดน้อยลง เพราะมีบุหรี ของโรงงานยาสูบจำหน่ายแต่บางหมู่บ้านก็ยังจัดเตรียมกันอยู่เพราะบุหรีของโรงงานยาสูบมีราคาแพงเตรียมเครื่องไทยธรรมและอัฐบริวาร เมื่อใกล้ถึงกำหนดเวลาพิธีประมาณ 7 วัน จะมีการเตรียม ตกแต่งเครื่องไทยธรรมและอัฐบริวาร เช่น จัดทำต้นข้าวแตก โดยนำข้างแตกมาห่อด้วยกระดาษสา ผูกติดกับธงสามเหลี่ยมเป็นช่อๆ แล้วนำไปผูกไขว้เป็นคู่ๆติดกับลำไม้ไผ่ หรือไม้รวกยาวประมาณ 5-6 เมตร ห่อข้าวแตกนี้จะนำมาแจกผู้เข้าร่วมพิธีในวันสุดท้าย เพื่อใช้เป็นเครื่องสักการะต่างดอกไม้ รูปเทียนเครื่องอัฐบริวาร เช่น บาตร จีวร เสื้อ หมอน ผ้าห่ม จาน ช้อน เครื่องกรองน้ำ มีด โคน ฯลฯ นำมาตกแต่งด้วยไหมพรมถักตารางสี่เหลี่ยมเล็กๆเป็นพื้นหุ้มอุปกรณ์เหล่านั้นนำไปผูกติดกับไม้คาน ยาวประมาณ 3 เมตร เพื่อสะดวกในการให้คนหามนำเข้าขบวนแห่ในวันพิธีแห่เครื่องไทยธรรม เตรียมสถานที่ ยิ่งเป็นงานใหญ่ก็ยิ่งต้องมีสถานที่มาก เช่น ที่พักลอง บริเวณวัดที่ใช้เป็นสถานที่ รับแขก สถานที่รับประทานอาหาร โรงครัว เป็นต้น บางครั้งต้องสร้างปะรำขึ้นอีกต่างหากจากอาคาร ที่มีอยู่ ปะรำเหล่านี้เป็นปะรำชั่วคราวทำด้วยโครงไม้ไผ่มุงใบตองพลวง เตรียมอุปกรณ์อื่น เจ้าภาพจะต้องเตรียมเครื่องใช้และวัสดุต่างๆ เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เครื่องครัว หม้อ เตา จาน ถาด ช้อน ฯลฯ โดยเฉพาะข้าวสารอาหารแห้งจะต้องเตรียมไว้ให้เพียงพอ นอกจากนี้ ยังมีเครื่องทองของอลองที่จะต้องจัดหาเข็ม หรือตัดเย็บขึ้นใหม่ รวมไปถึงเครื่องประดับตกแต่ง เช่น สร้อย แหวน ชฎา ฯลฯ

2. ขึ้นเป็นล่อง หรือ อลอง เป็นช่วงสมมุติว่ามีฐานะเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกับตอนที่เจ้าชาย สิทธิธิดะดำรงก่อนออกผนวช มีขั้นตอนดังนี้

2.1 วันเริ่มต้น ภาษาล้านเรียกว่า “ วันเฮก ” ในตอนเย็น พ่อแม่ หรือ พ่อข่ามแม่ข่ามของ ต่างล่องจะทำพิธีตัดผม แล้วโกนหัวโกนคิ้วของต่างล่อง เมื่อเสร็จพิธีโกนผมแล้ว ให้ต่างล่อง อาบน้ำขมิ้น ส้มป่อย แล้วขอขมาต่อพ่อแม่ พ่อข่ามแม่ข่าม ญาติผู้ใหญ่ นำสาบถ้องไปวัดขอรับ ศีลรับพรจากพระที่วัดโดยทำกันที่วัดจะข้างที่วัดหรือบ้านก็ได้ และในช่วงรุ่งเช้าประมาณ 05.00 น. จะให้ผู้ที่บวชล่องทำการอาบน้ำเงิน น้ำทอง ได้แก่ น้ำแช่เงิน ทอง และเครื่องหอม หรือมะกรูด ส้มป่อย ฯลฯ เสร็จแล้วพากันไปวัดเพื่อสมาทานเบญจศีลและเริ่มงานบวชล่องต่อไป

2.2 หลังจากรับศีลแล้ว บริวาร (คนแต่งตัว) ของอลองจะแต่งหน้าและแต่งเครื่องทรงใหม่ ให้ เริ่มต้นด้วยการพอกแป้ง แต่งหน้าตา เขียนคิ้ว ทาปาก จากนั้นก็เอาจิ้งหรือมวดยมที่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายายเก็บรักษาเอาไว้ มาวางแนบบนศีรษะที่โกนแล้ว ใช้เชือกแดงมัดคอปอยมม รอบศีรษะ 3 ปอย เพื่อไม่ให้หลุด แล้วคาดทับด้วยผ้าโพกอีกครั้ง คล้ายผ้าโพกหัวเป็นรูปคล้ายๆพัด ทางเหนือหู ด้านขวา เสียบดอกไม้ประดับให้สวยงามบนศีรษะ การแต่งตัว ต่างลงจะถูกแต่งตัวด้วยเสื้อผ้า อารมณ์ที่เป็นของชาวไทยใหญ่ คือ เป็นเสื้อผ้าคอกลม แขนยาว เดินลายด้วยด้ายเงินด้ายทองอย่าง แพรพราวระยิบระยับ ไปทั้งตัว ส่วนผ้าถุงใช้ผ้าสีพื้นใหญ่ นุ่งเป็นโจงกระเบน คาดเอวด้วยผ้าหรือ เข็มขัดนาค เข็มขัดทอง เป็นต้น โดยปล่อยให้ชายเสื้อให้ทับผ้าถุงลักษณะชายเสื้อด้านล่างจะบานออก แล้วสวมถุงเท้าสีขาว มองดูคล้ายเทพองค์น้อยๆหรือยูทริย ตามความเชื่อของการบวชสามเณร หรือปอยล่างลง สำหรับเครื่องประดับอย่างอื่นที่สำคัญ คือ แค้นคอ หมายถึงแผ่นทองคำแท้ๆ เป็น รูปแปดเหลี่ยมมีลายนูนเป็นรูปต่างๆ สวมห้อยเรียงรายบนคอ ที่ข้อมือของล่างลง จะมีกำไลแบบ เก่าของชาวไทยใหญ่ ซึ่งเป็นทองคำแท่นักหลายบาททีเดียวสวมให้ ที่นิ้วมือนิ้วสวมแหวน และ เครื่องประดับอันมีค่ายิ่งกว่าวับทั้งตัว คน ไตผู้เฒ่าผู้แก่ จะเก็บของสำคัญเหล่านี้เอาไว้ จะนำออกมา ใช้ก็เฉพาะงานมงคลเช่นนี้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองจึงต้องมีหัวหน้าตะแบ คอยดูแลต่างลงอย่าง ใกล้ชิดตลอดเวลา หลังจากการแต่งตัวให้ต่างลงเสร็จสิ้นลงแล้ว ตะแบก็จะเริ่มทำหน้าที่ทันที โดย แยกต่างลงขึ้นขี่คอ และกางร่ม ก้านที่ค้ำเหน็บนมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ บริวารจะนำอลองไป นมัสการเจ้าอาวาส พระปฏิมา เจดีย์ โบราณสถานต่างๆภายในวัด แล้วเดินทางไปยังศาลหลักเมือง หรือเจ้าเมืองในท้องถิ่นเพื่อกราบคารวะ หมู่บ้านชาวไทยใหญ่จะมีเจ้าเมืองหรือศาลหลักเมืองประจำ หมู่บ้านเสมอ เป็นสถานที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือมาก เชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองหมู่บ้านให้อยู่เป็น สุข จากนั้นก็จะไปกราบนมัสการเจ้าอาวาสวัดต่างๆในหมู่บ้าน หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง

2.3 วันเยี่ยมญาติ หลังจากนมัสการเจ้าอาวาสและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แล้วอลองก็จะไปเยี่ยม ตามบ้านญาติเสมือนเป็นการประพาสต้น เพื่อให้ต่างลงได้ขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพ เรียกพิธีนี้ว่า การไปก้นตอ หรือขอสุมาโดยต่างลงจะไปก้นทั้งหมดทุกคนที่บวช ซึ่งตะแบเรียกว่า พาต่างลง ไปเที่ยว หมายถึงไปตามบ้านต่างๆให้ครบ เพราะสังคมไต มักจะรู้จักกันไปหมดทั้งครัวเรือน ถ้า บ้านไหนที่ต่างลงไม่ได้ขึ้น ไปก้นตอ ด้วยเหตุที่ลืมหรืออย่างใดอย่างหนึ่งเจ้าของบ้านนั้นจะรู้สึก เสียใจมาก ที่ปีนี้ไม่มีต่างลงมาขึ้นบ้านของตน เพราะการที่ต่างลงขึ้นมาบนบ้าน เพื่อขอสุมาหรือ ก้นตอถือเป็นการนำโชคดีมาสู่ครอบครัว เมื่อต่างลงถูกแห่ไปขึ้นบ้านไหนแล้ว ก็จะนั่งเป็นแถว ยาวหรือนั่งล้อมเป็นวง เพื่อก้นตอ เจ้าของบ้านจะเตรียมอาหารว่างถวายอลองและเลี้ยงบริวารด้วย ความเต็มใจ ญาติผู้ใหญ่เจ้าของบ้านจะผูกข้อมือให้กับต่างลงทุกคน อวยพรให้แก่ต่างลง การผูก ข้อมือสมัยก่อนใช้เหรียญรูปผูกกับด้ายสายสิญจน์ ปัจจุบันเหรียญหายากใช้ธนบัตรและเหรียญ ธรรมดาแทน จากนั้นต่างลงทั้งหมดก็จะสวดมนต์ให้ศีลให้พรแก่ผู้เฒ่าผู้แก่บ้านนั้นๆบ้านแล้วบ้าน เล่า

2.4 วันข้ามแขก คือวันรับแขกนั่นเองจะเป็นวันที่ญาติพี่น้องจากหมู่บ้านอื่นมาร่วมงานอย่างพร้อมเพรียงกัน วันนี้เจ้าภาพจะต้องเตรียมข้าวปลาอาหารไว้มากกว่าปกติ ญาติที่มาร่วมงานจะผูกข้อมือให้อลอง ชื่นชมบารมีของอลอง ช่วยงานและร่วมสนุกสนานต่างๆเป็นการเฉลิมฉลองอลอง กิจกรรมการบันเทิงจะมีการบรรเลงเครื่องดนตรี คือ กลองมอชิง เป็นเครื่องดนตรีมีอุปกรณ์มากกว่ากลองกันยาว นิยมจัดไว้ให้มีการบรรเลงกันที่บ้านเจ้าภาพ และบรรเลงร่วมขบวนแห่เครื่องไทยธรรมประกอบด้วย

- กลอง 2 หน้า ขนาดใหญ่กว่ากลองที่ใช้ตีในโรงเล็กเล็กน้อย
- ฆ้องใหญ่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 60 นิ้ว
- ฆ้องขนาดกลาง
- ฆ้องขนาดเล็กประมาณ 6-8 ใบ
- ฉาบใหญ่ หนึ่ง

ในเวลากลางคืนจะมีการ “เสดความ” เป็นการโต้กลอนสดเป็นภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า *เสด* แปลว่า ทำ ส่วน *ความ* แปลว่า ความ หรือ คำ หรือ เพลง รวมกันแล้วหมายถึง การทำ ถ้อยคำ หรือ ทำเพลง ทำกลอน นั่นเอง ตอนหัวค่ำจะเป็นการว่ากลอน หรือรำยชมเครื่องไทยธรรม สรรเสริญเจ้าภาพ ยกย่องเชิดชูต่างกลอง มักจะดำเนินการโดยศิลปินในหมู่บ้านที่อาวุโส หรือผู้มีประสบการณ์มาก ตกดีจะมีการโต้คารมด้วยกลอนสด ระหว่างชาย – หญิง การเสดความนี้จะมี

ระหว่างงานทุกคืนและจะเสดความกันจนสว่างต่างมีลูกคู่ โดยผู้ที่มาร่วมงาน ทำนองกลอนเป็นทำนองเพลงไทยใหญ่ มีหลายทำนองเช่น ล่องกง ปานแซง นกก็อ

สำหรับวันที่ 2 ของงาน เป็นวันทำพิธีแห่เครื่องไทยธรรม ไทยทาน เครื่องอัฐบริหาร (ครีวหลู่ต่างกลอง) โดยจะมีการทำก่อนวันบรรพชา เป็นวันที่ทำการแห่เครื่องไทยธรรม ไทยทาน เครื่องอัฐบริหาร ทุกชิ้นที่ใช้ในการบรรพชาจะทำเป็นขบวนใหญ่ เสมือนหนึ่งเป็นการเสียบนครของต่างกลอง โดยขบวนจะแห่ประมาณเวลา 8.00 น. โดยขบวนจะมีการลำดับการจัดรูปแบบขบวนดังนี้

1. พระพุทธรูป นำหน้าขบวน
2. ขบวนผู้อาวุโสแต่งชุดขาว ถือพานดอกไม้ รูปเทียน
3. ขบวนกั๋งสคาร จะมีการตีเป็นระยะ
4. ขบวนต้นดอก หมายถึง การนำข้าวแตกมาห่อด้วยกระดาษสา ผูกไขว้เป็นคู่

ติดกับลำไม้ไผ่ หรือไม้ไผ่ หรือไม้ลวก ยาวประมาณ 5 เมตร ห่อข้าวแตกนี้ จะนำมาแจกผู้ร่วมงานพิธีในวันสุดท้าย เพื่อใช้ประโยชน์เป็นเครื่องสักการะต่างดอกไม้รูปเทียน

5. ขบวนต้นตะเป่า หมายถึง ต้นที่ประดับด้วยสิ่งของที่ต้องการถวายพระพุทธ ได้แก่ งาน ซ้อน หมอน ล้อ ผ้าห่ม ร่ม หม้อ ด้าย ที่นำมาตกแต่งด้วยไหมพรมถักเป็นตาราง สีเหลืองเล็กๆ เป็นผืนหุ้มสิ่งของเหล่านั้น นำไปผูกไม้คานยาวประมาณ 3 เมตร เพื่อสะดวกในการแห่เครื่องไทยทาน

6. ขบวนเครื่องไทยธรรม – ไทยทาน ได้แก่ สิ่งของ ปัจจัยต่างๆ ที่เจ้าภาพจะนำถวายแด่พระสงฆ์

7. ขบวนเครื่องอัฐบริวารของต่างล่อง ได้แก่ บาตร จีวร เสื้อ หมอน ผ้าห่ม งาน ซ้อน เครื่องกรองน้ำ มีดโกน

8. ขบวนต่างล่อง รวมทั้งบริวารต่างล่องทั้งหมด

9. ขบวนคนตรีพื้นเมือง คนตรีเพื่อบรรเลงร่วมขบวนแห่ (สุทัศน์ กันทะมา, 2542: 65)

สำหรับขบวนแห่ครัวหลู่ต่างล่องนี้ถ้าผ่านหน้าบ้านใครก็จะโปรยด้วยข้าวตอกดอกไม้ในระหว่างที่ขบวนผ่าน ประหนึ่งการรับขบวนกษัตริย์ เมื่อขบวนแห่รอบหมู่บ้านแล้ว ก็จะนำครัวหลู่ทั้งหมดไปตั้งไว้ที่วัดที่จะบรรพชา หลังจากเสร็จการนำครัวหลู่ไว้ที่วัดแล้ว ก็จะจัดพิธีเรียกขวัญต่างล่อง โดยทำกันที่วัด ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. จัดทำบายศรี สู่ขวัญ (ประกอบด้วยต้นบายศรี ชั้นด้วยผูกมือ)
2. ให้ต่างล่องขึ้นวัดเพื่อประกอบพิธี เรียกขวัญต่างล่อง
3. ให้ต่างล่องบายศรีสู่ขวัญ โดยอาจารย์ผู้อาวุโสเป็นผู้ทำพิธีเรียกขวัญต่างล่อง เพื่อให้ รู้จักบุญคุณบิดามารดา และมีศรัทธาซาบซึ้งในการบวชบรรพชา
4. พิธีผูกข้อมือต่างล่อง โดยพ่อแม่ พ่อข่าแม่ข่าม ญาติผู้ใหญ่ ครู อาจารย์

หลังจากเสร็จพิธีเรียกขวัญต่างล่องก็จะถวายอาหารเพลแด่พระสงฆ์ จากนั้นก็จะมี การฟังธรรมไทยใหญ่ (การถ่อมลิก ถ่อม แปลว่าฟัง ลิก หมายถึง หนังสือ หรือ คัมภีร์) การถ่อม ลิก ตามประเพณีของชาวไทยใหญ่ เมื่อมีการทำบุญ จะจัดให้มีการหนังสือคัมภีร์ไทยใหญ่ (ฮอลิก หลวง) โดย เจล (บัณฑิต หรือ ผู้มีความรู้ด้านหนังสือไทยใหญ่) เป็นผู้อ่าน เจลจะนั่งบนอาสนะ ที่จัดให้ข้างหน้าพระประธานในวิหารศาลาการเปรียญ ผู้ฟังจะนั่งเป็นแถวถัดมา หนังสือที่ใช้อ่าน เป็นสมุด ข่อย หรือเรียกว่า ปี่ปสา หรือ ลิกไต เนื้อหาจะเป็นชาดกในทางพุทธศาสนา หรือเป็น นิทานธรรมะจะมีเนื้อเรื่องสอดคล้องกับงานพิธีที่จัดขึ้น

การถ่อมลึก โดยเจเล นั้นก่อนที่เจเลจะอ่านลึก จะต้องสมาทานศีลห้า แล้วจึงอ่านหนังสือไทยใหญ่ เมื่ออ่านจบจะมีการขอขมาโดยผู้ฟังขอขมาเจเล การถ่อมลึกจะใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง ในระหว่างนี้ช่างลองพร้อมบริวารจะไปเยี่ยมบ้านญาติที่ยังไม่ได้เยี่ยมหรือพักผ่อนก็ได้

สำหรับในตอนกลางคืนที่บ้านเจ้าภาพก็จะมีกรรณเร็นเร็งสนุกสนานเหมือนกับคืนที่ผ่านมา

วันที่ 3 ของการบวชช่างลอง เป็นวันบวชเณร หรือบรรพชาช่างลอง พิธีบรรพชาช่างลองเป็นพิธีทางสงฆ์ปฏิบัติเหมือนกับท้องถิ่นอื่นทุกประการ การบรรพชานิยมกันทำตอนบ่าย การอุปสมบทจะทำกันตอนเช้ามืด การบรรพชาช่างลอง มีการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ เจ้าภาพพร้อมคณะนำช่างลองมาพร้อมกันที่วัด พร้อมให้ช่างลองเข้าสู่พิธีบรรพชา โดยให้ช่างลองนั่งตรงหน้าพระอุปัชฌาย์ และพระประธาน บิдамารดา พ่อข่าแม่ข่าของช่างลอง แต่ละองค์ถือผ้าไตรอยู่ด้านช่างลอง

ช่างลองกราบพระอุปัชฌาย์ 3 ครั้ง หันกลับมากราบบิдамารดา พ่อข่าแม่ข่า รับผ้าไตรแล้วหันไปทางพระอุปัชฌาย์

ช่างลอง นำเครื่องสักการะถวายพระอุปัชฌาย์ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้งแล้ว อุ้มผ้าไตรพนมมือ เปล่งวาจาขอบรรพชา

พระสงฆ์สวดขยันโตเพื่อให้เป็นศิริมงคล พระอุปัชฌาย์รับผ้าไตร ให้โอวาท และบอกตะจะปัญจะกัมมัญฐาน ให้ช่างลองว่าตามที่ละบทนจนจบ แล้วมอบผ้าไตรให้ช่างลอง ชักอังสะจากผ้าไตรสวมให้แล้วให้ช่างลองออกไปครองผ้าครบไตรจีวร ถือว่าเป็นสามเณร รับเครื่องสักการะประนมมือขอสละ และศีล 10 สามเณรกราบ 3 หน ประนมมือกล่าวคาถอนิสัย

สามเณรกล่าวคำปฏิญาณตน พระอุปัชฌาย์รับเป็นผู้ดูแลอุปการะ สามเณรหันกลับมาให้พรแก่บริวารช่างลอง (ตะเปช่างลอง) ที่คอยปรนนิบัติ รับใช้ แต่งตัว ตลอดจนดูแลในระหว่างเป็นช่างลอง ถือเป็นเสร็จพิธีบรรพชา ช่างลอง

สำหรับในช่วงบ่ายจะทำพิธีถวายเครื่องไทยธรรม ไทยทาน บิдамารดา พ่อข่าแม่ข่าถวายปัจจัยเพื่อรับรางวัล และตะเปช่างลองก็จะนำเอาเครื่องประดับตกแต่งช่างลองมาคืนให้กับเจ้าภาพ เรียกว่า การตกอะสู่นอกจากประเพณีการบวชช่างลองแล้วยังมีการประกอบพิธี “ต่างซอมต่อโหลง” หรือ การถวายข้าวมธุปายาส 49 ก้อน เป็นพุทธบูชา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 (ในหนึ่งที่จะนิยมนำกัน 5 ครั้งด้วยกันคือ วันเพ็ญ เดือน 4,6,10,11 และเดือน 12) ในตอนกลางคืนของวันขึ้น 14 ค่ำ จะมีการเตรียมขัฒราชวัติที่ใช้เป็นเขตหนึ่งข่า ผู้นั่งได้แก่หญิงสาวบริสุทธิ์ หรือผู้เฒ่าแก่ที่ถือศีล 8 เมื่อ ข้าวสุกแล้วจะปั้นข้าวเป็นก้อนเล็กๆ ทาด้วยเนยและน้ำผึ้งจำนวน 49 ก้อน รุ่งเช้าประมาณ ติ 5 เจ้าอาวาสวัดจะทำพิธีถวายข่านี้แก่พระพุทธองค์ แล้วต่อจากนั้นก็มีการ

เลี้ยงภัตตราหารแก่พระภิกษุสงฆ์ และเลี้ยงอาหารแขก และญาติๆที่มาร่วมงานปอยต่างลง เป็นอันเสร็จพิธี

การบวชต่างลง บทบาทในการปฏิสัมพันธ์คนไทใหญ่และไทจีน

การบวชต่างลงเป็นพิธีกรรมที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนไทใหญ่และญาติๆที่อยู่ต่างเมืองจะมาร่วมพิธีกรรมอย่างในชุมชนไทใหญ่ในเมืองเชียงตุง ญาติของเจ้าภาพไปอยู่อาศัยนอกเมืองนับตั้งแต่ เมือง ท่าขี้เหล็ก แม่สาย เชียงใหม่ และกรุงเทพฯ จะกลับมายังหมู่บ้านเพื่อร่วมเป็นเจ้าภาพบวชต่างลง เพราะถือว่ามีบุญกุศลอันแรงกล้าและเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการกลับมายังภูมิลำเนาบ้านเกิด เพื่อพบปะกับบรรดาญาติมิตรอีกทางหนึ่ง

ในการบวชต่างลง ของชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญเป็นเป็นอย่างสูงเนื่องด้วย การบวชคือการศึกษาเล่าเรียนของลูกหลานชาวไทใหญ่ และ โรงเรียนของรัฐบาลพม่ายังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลายมากนัก ผู้ที่มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาจำกัดเฉพาะลูกหลานพ่อค้าหบดี จึงทำให้ชาวไทที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงตุงนิยม ส่งลูกหลานไปบวชเรียนในวัดของชุมชน ในช่วงเวลาหลังการเก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วเป็นเวลาว่างงาน ชาวบ้านจึงได้นำบุตรหลานของตนไปบวชเป็นสามเณร ให้ศึกษาเล่าเรียนอยู่กับพระที่วัดอยู่ชั่วระยะหนึ่งก่อนบวชเป็นสามเณร พ่อแม่เด็กจะนำไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสเพื่อศึกษาหัดอ่านหนังสือและเรียนวิธีการบวช เช่น ท่องคำขอศีล คำขานนาค เมื่อทางวัดเห็นว่าเด็กมีความรู้พอสมควรแล้วก็จะแจ้งไปทางครอบครัวให้ทราบ พร้อมกันนั้นทางเจ้าภาพและพ่อแม่เด็กจะจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีบวชและอัฐบริวารเอาไว้สำหรับการบวช

ในเมืองเชียงตุงมีวัดและชุมชนไทใหญ่อยู่เป็นจำนวนมาก ที่ครอบครัวชาวไทใหญ่นิยมส่งลูกหลานเข้าบรรพชาเป็นสามเณร เช่น จองศรีหน่อ จองกัมมัญฐานมหาโพธิ์ จองธาตจอมศรี จองเมืองดีเปียงใจ หรือจองเมืองเพียง และจองจอมมน ซึ่งศูนย์การของการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุและสามเณรชาวไทใหญ่คือ จองธรรมโมธิยะ หรือจองเมืองนาย โดยแต่ละวัดในชุมชนไทใหญ่จะมีพระอาจารย์ หรือเจ้าอาวาสของวัดเป็นผู้อบรมศึกษาให้กับสามเณรใหม่ ให้เป็นคนที่มีศีลธรรมสามารถอ่านออกเขียนได้ และเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาสืบไป ซึ่งมีวิธีการสืบทอดโดยการศึกษาเล่าเรียนภายในวัดดังนี้

1. การศึกษาเล่าเรียนเรื่องพระวินัยและกิริยามรรยาทปฏิบัติ
2. พระพี่เลี้ยง พระอาจารย์ หรือเจ้าอาวาสวัดจะอบรมสั่งสอนให้รู้หลักวิชาของ

การ อ่านออกเสียงและการเขียน ในเมืองเชียงตุงนี้วัดไทใหญ่นิยมให้ศึกษาเล่าเรียนภาษาไทใหญ่ ภาษาพม่า และภาษาไทยควบคู่กันไปและเน้นหนักไปในทางภาษาบาลี ซึ่งจะเล่าเรียนผ่านตำราและอักษรพม่า (เจ้าอาวาสวัดจองธรรมโมธิยะ, 2553: สัมภาษณ์)

ในการศึกษาสามเณรหรือที่เรียกว่า ส่างลอง เป็นกิจกรรมในประเพณีชีวิตของชาวไทใหญ่ ที่ชุมชนสังคมให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรม ภายใต้ประเพณีนี้มีการปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างคนในสังคม นับตั้งแต่ ผู้อาวุโสภายในหมู่บ้าน พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด เจ้าภาพและบรรดาญาติของผู้บวชเป็นส่างลอง เจ้าภาพกับญาติถือว่าเป็นงานสำคัญอันยิ่งใหญ่ จะเชิญแขกมาร่วมงานหลายหมู่บ้านด้วยกัน และเป็นมงคลที่เป็นหน้าเป็นตาสำหรับพ่อและแม่ และเจ้าภาพบวชส่างลอง การจัดงานแต่ละครั้งจะจัดประมาณ 3 วันด้วยกัน พร้อมด้วยการละเล่นตามประเพณีดั้งเดิมแบบชาวไทใหญ่ ทำให้คนในสังคมสามารถเข้าร่วมและมีความสัมพันธ์ร่วมกันอันเกิดจากงานบุญ งานกุศลร่วมกัน

ภายหลังการบวชส่างลองถือว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญที่สามเณรจะต้องเล่าเรียนทักษะการอ่าน การเขียน การพูด ภาษาไทและภาษาพม่า เพราะคัมภีร์ที่ใช้ศึกษาเล่าเรียนในวัดชุมชนไทใหญ่เมืองเชียงตุงนี้ใช้ตำราภาษาพม่าเป็นหลัก ส่วนการเทศน์และพิธีกรรมทางศาสนาจะใช้ภาษาไทใหญ่เป็นหลักในการประกอบพิธีกรรม การเรียนการสอนภายในวัดชุมชนไทใหญ่จะเน้นธรรมเนียมการสอนแบบจารีตดั้งเดิม ภาษาไทใหญ่ หรือเรียน “ลิกไต” ด้วยการท่องจำ หรือ “อาชยาน” โดยเฉพาะบทสวดมนต์ภาษาบาลีที่ไม่ต้องสนใจต่อเนื้อหาใจความและความหมาย ส่างลองมีหน้าที่ที่จะต้องอ่านและเขียนหนังสือ เริ่มตั้งแต่พยัญชนะ สระ แล้วอ่านเป็นคำเป็นประโยค ลักษณะการเรียนและการสอนเหมือนกับวัดเจิน และวัดในล้านนาโบราณ โดยมีครูพระพี่เลี้ยงเป็นอาจารย์สั่งสอนให้กับสามเณรลูกศิษย์ ซึ่งต้องเรียนรู้เป็นลำดับๆ เป็นขั้นๆ ไป การร่ำเรียนในวัดเช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการสืบทอดคัมภีร์ทางศาสนา ซึ่งในทางวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะไม่ใช้การสืบทอดด้านศาสนาเพียงอย่างเดียวแต่เป็นการสานต่อความเป็นไทใหญ่ผ่านภาษาและวัฒนธรรมที่ส่างลองจะต้องศึกษาเล่าเรียนผ่านการศึกษาวัด (เจ้าอาวาสวัดจองม่วง้าว, 2553: สัมภาษณ์) พระพี่เลี้ยงและเจ้าอาวาสวัดที่เป็นผู้บรรพชาให้กับส่างลองถือว่าเป็นผู้ทรงภูมิรู้ทางด้านศาสนา ในแต่ละวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นสำนักเรียนจะสร้างตำราเรียนให้กับส่างลองและพิมพ์แจกจ่ายออกไปในหมู่บ้านไทใหญ่ด้วยกัน วัดจะมีเครื่องพิมพ์เอกสารและตำราเป็นของตัวเอง และจะวัดผลการศึกษาเล่าเรียนเพื่อเลื่อนขั้นร่วมกันใน หมวดจองไทใหญ่ ในเมืองเชียงตุงมีวัดจองธรรมโมธิยะ หรือจองเมืองนาย เป็นประธานหัวหมวดอุโบสถ สามารถสอบวัดผลโดยเจ้าคณะไทใหญ่ฝ่ายตนเป็นประจำทุกปี

การศึกษาเล่าเรียนของส่างลองที่ถือว่าเป็นการสืบทอดความเป็นไทใหญ่ มีระบบการสั่งสอนและการปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา ดังปรากฏเป็นวัตรปฏิบัติดังนี้

1. การตื่นนอนเช้าตรู่
2. การทำวัตรเช้าและทำความสะอาดวัด
3. การท่องหนังสือ
4. เพลแล้วพักผ่อน
5. ท่องหนังสือ

6. อานน้ำเย็น และเตรียมของใช้ภายในวัดในวันรุ่งเช้า
7. ทำวัดเย็น
8. ท่องหนังสือแล้วจำวัด

จะเห็นได้ว่าวัตรปฏิบัติของสามเณร หรือต่างล่องจะเข้มข้นทางด้านการทำงานจำหนังสือเป็นหลัก ในส่วนด้านภัตตาหารพระภิกษุและสามเณรนั้นพระไทใหญ่และไทเงินจะไม่ออกบิณฑบาตชาวบ้านโดยเฉพาะพ่อและแม่และญาติจะนำสำหรับอาหารมาถวายในตอนเช้าทุกๆวัน สารสำคัญที่ต่างล่องจะต้องศึกษาเล่าเรียนกับพระอาจารย์คือคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นการทำงานเป็นหลัก ในวัดไทใหญ่ในปัจจุบันวัดจะเพิ่มการเรียนภาษาพม่า และภาษาไทย เข้าไปร่วมกับการเรียนตำราทางพุทธศาสนา เพราะว่าหลักจากที่ส่งล่องลาสิกขาบทย่อไปเป็นฆราวาสจะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ต่างล่องส่วนใหญ่นิยมเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศไทย โดยเฉพาะการเดินทางไปอยู่ยังวัดไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ เพราะว่าเป็นวัดไทใหญ่สามารถเข้าไปจำพรรษาและมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในชั้นสูงๆได้ บางก็ออกมาประกอบอาชีพซึ่งเป็นช่องทางในการดำรงชีวิตในเมืองต่างแดน หรือบางรูปมีความสนใจทางด้านภาษาบาลีและธรรมศึกษาก็เดินทางไปศึกษายังเมืองย่างกุ้ง หรือมณฑลยี่ เพื่อศึกษาต่อในระดับสูงของพม่า ซึ่งสามารถนำเอาความรู้กลับมาสั่งสอนต่างล่องต่อไปได้อีกช่องทางหนึ่ง ในทางพุทธศานานั้นความสัมพันธ์ระหว่างไทใหญ่กับพม่าไม่มีเส้นกันต่อกัน

การเป็นต่างล่องนับว่าเป็นกระบวนการทางสังคมที่สามารถขัดเกลาทางวัฒนธรรมแบบสังคมหมู่บ้านและเป็นความเชื่อทางประเพณีชาวไทใหญ่ และเป็นพิธีกรรมที่รวบรวมบทบาทหน้าที่ทางสังคม และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนไทใหญ่และไทเงิน ภายในเมืองเชียงตุงเป็นอย่างสูง ตลอดจนเป็นการขัดเกลาพฤติกรรมของคน ด้วยความรู้สึกรักใคร่ ขนบธรรมเนียมและความเชื่อ และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องทางพุทธศาสนา ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือรักษาตัวตนความเป็นไทใหญ่ไว้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมพหุวัฒนธรรมในเชียงตุง